

Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Навчально-науковий інститут філології
Кафедра теорії та практики перекладу романських мов імені Миколи
Зерова

**СПОСОБИ ПЕРЕКЛАДУ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ
ФРАНЦУЗЬКИХ ЮРИДИЧНИХ ПРОФЕСІОНАЛІЗМІВ
(НА МАТЕРІАЛІ ТЕКСТІВ ДОКУМЕНТІВ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ
МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ)**

Кваліфікаційна робота
освітнього ступеня «магістр»
студентки II курсу магістратури
освітньої програми
*«Загальний і галузевий усний та
письмовий переклад з французької та
англійської мов»*,
спеціальність – 035 Філологія
Катерина Олександрівна КАРЛОВА

Науковий керівник:
д.філол.н., проф. Руслана САВЧУК
Рецензент:
доц. Галина ЧЕРНІЄНКО

«Допущено до захисту»
Протокол засідання
кафедри *теорії та практики перекладу
романських мов імені Миколи Зерова*
протокол № 8/1 від «27»травня 2024 року

завідувач кафедри (підпис)
д.філол.н., проф.Ірина СМУЦІНСЬКА

КИЇВ
2024

АНОТАЦІЯ

Кваліфікаційна робота магістра присвячена дослідженню способів перекладу юридичних професіоналізмів на прикладі текстів Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Актуальність цієї розвідки зумовлена необхідністю забезпечення точності та однозначності правових документів, що впливають на політичні, економічні та соціальні аспекти інтеграції України до Європейського Союзу. Це питання має велике значення як для майбутніх професійних перекладачів, так і для науковців, що працюють у галузі перекладу, права та міжнародних відносин.

Для досягнення поставленої мети та отримання вірогідних результатів дослідження було застосовано такі основні методи, як тезаурусний, метод зіставного перекладознавчого аналізу та порівняльний аналіз. Насамперед було опрацьовано релевантну наукову літературу для визначення теоретичних аспектів поняття юридичного дискурсу, сутності та проблеми дефініції понять "термін" та "професіоналізм", виокремлено їх спільні та відмінні ознаки, а також було з'ясовано особливості міжнародної угоди в лінгвістичному та перекладознавчому аспектах. У роботі було також систематизовано загальні підходи до перекладу юридичних текстів та окреслено особливості перекладу цього типу текстів. Далі було представлено загальні підходи до типології професіоналізмів та їх способів творення. Було також розглянуто класифікації та способи творення термінів у французькій мові й запропоновано авторську класифікацію французьких юридичних професіоналізмів.

У практичній частині було схарактеризовано перекладацькі трансформації, їх види та подано особливості їх застосування у перекладі юридичних текстів. У результаті дослідження було виявлено найчастотніші та найрідші випадки застосування різних типів перекладацьких трансформацій на прикладі текстів Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, а також представлені типові помилки при перекладі документів міжнародного права й при перекладі юридичних професіоналізмів.

Ключові слова: фахова мова, юридичний дискурс, термін, професіоналізм, юридичний переклад, перекладацькі трансформації.

ABSTRACT

The master's dissertation is devoted to the study and elucidation of the ways of translating legal professionalisms on the example of the texts of the EU-Ukraine Association Agreement. The relevance of this research is driven by the need to ensure the accuracy and unambiguity of legal documents that impact on the political, economic and social aspects of Ukraine's integration into the European Union. This issue is of great importance for future and professional translators, as well as for scientists specializing in translation, law and international relations.

The main methods used to achieve successful research results were the thesaurus method, the method of comparative translation analysis and comparative analysis. First of all, the relevant scientific literature was studied to define the theoretical aspects of the concept of legal discourse, the essence and problems of defining the concepts of 'term' and 'professionalism', to determine their common and distinctive features, and to clarify the peculiarities of an international agreement in the linguistic and translation aspects, as well as general approaches and peculiarities of translation of legal texts. Further, there are presented general approaches to the typology of professionalisms and their ways of creation. The classifications and ways of forming terms in the French language were also considered, and a classification for French legal professionalisms was proposed, which is relevant for this study.

In the practical part, the study examined translation transformations, their types and peculiarities of application in legal texts. In the result of the study, the most frequent and the least frequent cases of using different types of translation strategies were identified on the example of the texts of the EU-Ukraine Association Agreement, also typical mistakes in the translation of international law documents and in the translation of legal professionalisms were presented.

Keywords: language for special purposes, legal discourse, term, professionalism, legal translation, translation strategies.

ЗМІСТ

АНОТАЦІЯ	2
ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ЮРИДИЧНИХ ПРОФЕСІОНАЛІЗМІВ У СУЧАСНИХ МОВОЗНАВЧИХ І ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧИХ СТУДІЯХ	9
1.1 Поняття юридичного дискурсу та юридичної професійної лексики.....	9
1.2 Проблеми визначення та диференціації понять “термін” та “професіоналізм”.....	13
1.3 Угода як один із типів юридичного дискурсу та специфіка її перекладу.....	22
Висновки до розділу 1.....	39
РОЗДІЛ 2 ТИПОЛОГІЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ЮРИДИЧНИХ ПРОФЕСІОНАЛІЗМІВ У КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ	40
2.1 Загальні підходи до класифікації професіоналізмів	40
2.2 Способи творення професіоналізмів в українській мові	42
2.3 Типологія французьких юридичних термінів	44
2.4 Способи творення французьких юридичних термінів	46
2.5 Особливості функціонування французьких юридичних професіоналізмів в тексті Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.....	49
Висновки до розділу 2	58
РОЗДІЛ 3 ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ ФРАНЦУЗЬКИХ ЮРИДИЧНИХ ПРОФЕСІОНАЛІЗМІВ (НА МАТЕРІАЛІ ТЕКСТІВ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС)	59
3.1 Специфіка перекладу французької юридичної термінології у текстах угоди про Асоціацію між Україною та ЄС	59

3.2 Використання перекладацьких трансформацій при відтворенні українською мовою французьких юридичних професіоналізмів.....	69
3.3 Найбільш типові помилки у перекладі французьких юридичних професіоналізмів у текстах Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.....	79
Висновки до розділу 3	87
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	88
RÉSUMÉ	90
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	91
ДОДАТКИ	101
Додаток А. Глосарій французьких юридичних професіоналізмів, віднайдених у текстах Угоди про асоціацію між Україною та ЄС	101

ВСТУП

Юридичний переклад є однією із найскладніших і найвідповідальніших галузей перекладацької діяльності. У сучасному світі, де міжнародна співпраця, глобалізація та правова взаємодія між державами та організаціями набувають усе більшого значення, якісний юридичний переклад стає невід'ємною складовою успішного функціонування багатьох процесів. Перекладачі, що спеціалізуються на юридичних текстах, відіграють ключову роль у забезпеченні точності та зрозумілості правових документів, що, у свою чергу, впливає на законність і ефективність правових відносин, оскільки будь-яка неточність або помилка в перекладі може спричинити серйозні наслідки, включаючи конфлікти, непорозуміння між сторонами на правовій основі або навіть скасування домовленостей.

Юридичні тексти мають свою специфіку, яка визначається необхідністю збереження юридичної точності, чіткістю термінології, а також відповідністю правовим системам обох мовних спільнот. Від правильного перекладу залежить не лише розуміння змісту документів, а й їхнє юридичне значення, що може мати суттєві наслідки для сторін, залучених до правових відносин. Крім того, юридичний переклад часто вимагає глибокого знання правових систем, нормативних актів, а також культурних і мовних особливостей обох сторін.

Кваліфікаційна робота магістра присвячена дослідженню особливостей юридичного перекладу, а саме перекладу міжнародних угод. У ній розглянуто теоретичні аспекти юридичного дискурсу, фахової мови, перекладу юридичних текстів, проаналізовано конкретні приклади застосування перекладацьких трансформацій у тексті міжнародного договору та визначено основні проблеми, що виникають під час цього процесу. Окрему увагу приділено проблемам вивчення одиниць фахової лексики, а саме термінів та професіоналізмів, систематизовано різні підходи до їх визначення та перекладу в контексті юридичного дискурсу.

Мета роботи полягає у визначенні способів та проблем перекладу юридичних професіоналізмів з французької на українську мову на матеріалі тексту Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких **завдань**:

- 1) систематизувати та розкрити теоретичні аспекти фахової мови та юридичного дискурсу;
- 2) проаналізувати наукові підходи до визначення понять “професіоналізм” та “термін”, з'ясувати їх спільні та відмінні риси;
- 3) сформувані класифікацію юридичних професіоналізмів на прикладі досліджуваного тексту;
- 4) виокремити способи перекладу та типові перекладацькі помилки юридичних професіоналізмів у текстах Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

Об'єкт дослідження складають французька та українська мовні версії Угоди про асоціацію між Україною та ЄС (повна назва — Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони).

Предметом дослідження є юридичні професіоналізми.

Методи дослідження, які були використані у кваліфікаційній роботі: дедукція, порівняльний аналіз, тезаурусний метод, метод зіставного перекладознавчого аналізу.

Наукова новизна кваліфікаційної роботи магістра полягає у тому, що в ній:

- запропоновано та обґрунтовано новий підхід до визначення спільних і відмінних рис професіоналізму та терміна;
- досліджено функціонування юридичних професіоналізмів у текстах міжнародного договору;
- виявлено особливості перекладу французьких юридичних професіоналізмів українською мовою.

Теоретичне значення роботи полягає в тому, що в ній систематизовані теоретичні аспекти дослідження юридичного дискурсу та фахової мови. У кваліфікаційній роботі запропоновано новий підхід до визначення характерних рис понять “професіоналізм” і “термін”, застосування яких в аспекті юридичного перекладу матиме важливе значення для подальших розвідок з таких лінгвістичних дисциплін, як стилістика, лексикологія, юридична лінгвістика та перекладознавство. Зазначені у роботі питання щодо типології юридичних професіоналізмів та особливостей їх перекладу не є повністю висвітленими у науці й викликають суперечності до сьогодні.

Практичне значення роботи полягає в тому, що в ній представлена класифікація юридичних професіоналізмів, а також висвітлені та проаналізовані способи перекладу юридичних професіоналізмів в текстах міжнародної угоди. Результати цієї розвідки сприятимуть покращенню якості перекладу та можуть бути застосовані перекладачами, іншими спеціалістами у цій сфері, а також юристами, які володіють іноземними мовами. Оскільки проаналізований текст відноситься до європейського юридичного дискурсу, то результати цього дослідження також сприятимуть кращому розумінню та комунікації між різними мовними спільнотами у сфері права, особливо в актуальній ситуації, коли відбувається адаптація українського законодавства до європейського.

Структура роботи: кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, анотації, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків.

Основні результати роботи було представлено на VIII Всеукраїнських наукових читаннях за участю молодих учених «Філологія XXI століття: нові дослідження і перспективи» (Київ, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 11–12 квітня 2024 р.).

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ЮРИДИЧНИХ ПРОФЕСІОНАЛІЗМІВ У СУЧАСНИХ МОВОЗНАВЧИХ І ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧИХ СТУДІЯХ

1.1 Поняття юридичного дискурсу та юридичної професійної лексики

Починаючи з історії давніх цивілізацій, *право* відіграє важливу роль у суспільстві. Це сукупність правил і норм, які регулюють поведінку та взаємодію людей і є відображенням суспільних стандартів і моралі. Без права, суспільство занурилося б у хаос і анархію. Закони встановлюють межі, в яких людина може здійснювати свої справи безпечно та надійно. Сьогодні право функціонує як основа державного устрою.

Правові відносини - одна з найважливіших і конкретних форм соціального буття права. Вони розкривають, відображають процес втілення правових норм у життя суспільства. Право діє, проявляючи себе в трьох основних сферах: правосвідомості, нормах права і правових відносинах. Починаючи з ідей, уявлень про правове регулювання, і закінчуючи створенням конкретних юридичних норм та їхнім подальшим втіленням у поведінці, людей розвивається соціальне життя права.

Таким чином, правові відносини - це та складова частина громадянського суспільства, в якій реалізуються правові ідеали та юридично закріплені моделі належної поведінки у сфері права. Це підкреслює важливість проблеми розуміння суті юриспруденції та основних ознак правовідносин.

Поняття *права* і *мови* нерозривно пов'язані між собою. Більша частина цих різних правових процесів реалізується насамперед за допомогою мови. Мова є засобом, процесом і результатом у різних сферах права, в яких створюються юридичні тексти, усні чи письмові, що слугують регулюванню соціальної поведінки [74, с. 11].

Інтерпретуючи поняття юридичного дискурсу, слід зауважити, що у лінгвістичній літературі воно представлено як багатоаспектне і багатопланове

явище, як комплекс елементів, що створюють єдине ціле. *Юридичний дискурс є особливим типом інституційного дискурсу, семіотичний простір якого характеризується сукупністю вербальних і невербальних знаків (їх вербальних корелятив), що формують різні форми спілкування, в яких суб'єкт/об'єкт, адресат/адресант мовлення (або одна з цих складових) мають відношення до сфери юриспруденції* [33, с. 102].

Юридичний дискурс має декілька визначень. Е.Т. Дерді під цим поняттям розуміє “представлену правовими документами і юридичною літературою особливо складну комунікативну подію, особливий вид мови, що одержав текстову форму, розуміння якої можливо лише при врахуванні нелінгвістичних факторів” [12, С. 21].

Як відзначає С. В. Дорда, процеси утворення змісту, що відбуваються в межах юридичного дискурсу, пов'язані з урегулюванням соціальних відносин між індивідами і з повноваженнями (легітимністю), свободами і відповідальністю суб'єктів юридичного дискурсу [13, с. 146]. Стверджується, що *юридичний дискурс є специфічним видом комунікації*, що функціонує в різних середовищах, як-от судові засідання, консультація (захисник – клієнт); допит свідка в усній формі; законодавчі документи (закони, контракти, угоди); судові протоколи і рішення суду. У сучасній лінгвістиці *юридичний дискурс* досліджується як джерело неологізмів, як простір, в якому реалізуються аргументативні стратегії [34, с. 87].

На перший погляд, специфіка *юридичного дискурсу* відображається в його типово *юридичній лексиці та фразеології*. Як когнітивні компоненти дисципліни, юридичні терміни є будівельними блоками текстів, в яких відображається національний правовий порядок, який, у свою чергу, базується на соціальній та ціннісній системі, що є унікальною та відмінною від інших. Тим не менш, правовий порядок не складає систему юридичних термінів, пов'язаних між собою словами повсякденної мови, а ґрунтується на сукупності найрізноманітніших текстів, що мають спільну основу у вигляді відповідних нормативних текстів [79, с. 29] (тут і далі переклад наш).

Таким чином, за словами відомої дослідниці сучасного перекладознавства Сюзен Сарцевич, для перекладача “одиницею перекладу є не слово, а текст”. Сарцевич також стверджує: “Оскільки юридичний текст впливає з одного або кількох правових порядків, юридичний переклад є, по суті, перекладом з одного правового порядку на інший” [82, с. 229].

Французький професор та дослідник Жерар Корню вказує на те, що *юридичний дискурс* є надзвичайно різноманітним й визначає його як “будь-яке повідомлення, спрямоване на встановлення або застосування правових норм” [55, с. 213].

Канадський професор та дослідник Ж.-К. Жемар зазначає, що загальний термін “мова права” охоплює кілька конкретних “мов”, які формують основну типологію різних можливих юридичних дискурсів. До них належать, наприклад, фіксація шкоди, заява свідка, судова повістка, висновок експерта чи дослідника з правових питань. Автор демонструє дослідження найбільш розвинених видів *юридичного дискурсу*: законодавчого дискурсу (тексти законів), юрисдикційного дискурсу (судові рішення) та звичаєвого дискурсу (правові максими та прислів'я) [62, с. 115-116].

На основі досліджень Ж. Корню, була створена класифікація типів юридичного дискурсу із зазначенням адресанта дискурсу, реципієнта або адресата дискурсу, мети дискурсу в правовому контексті, висловлювання та типи текстів від дослідниці Кіри Пешков, що представлена нижче в Табл. 1 [77, с. 25]:

Табл. 1 Типологія юридичного дискурсу

Тип юридичного дискурсу	Тема дискурсу		Мета дискурсу	Основне висловлювання	Тексти
	<u>Адресант</u>	<u>Одержувач</u>			
Нормативний дискурс	Законодавець, уряд, адміністрація	Громадяни держави	Правотворчість	Нормативне висловлювання	Кодекси, закони, укази, директиви,

					положення тощо
Юрисдикційний дискурс	Суд	Суб'єкти провадження (названі особи)	Правореалізація/Правотворчість	Висловлювання рішень	Рішення, ухвали, постанови, накази, судові рішення тощо
Договірний дискурс	Держави (двосторонній або багатосторонній договір)		Правотворення (міжнародного права)	Конвенційне висловлювання	Міжнародні угоди, конвенції, договори тощо.
Доктринальний дискурс	Правознавець	Фахівці в галузі права (в переважній більшості), студенти, приватні особи	Дослідження права, теоретичне правотворення	Наукове висловлювання	Монографії, статті тощо

Варто згадати німецьку професорку та вчену Анну Торсберг, яка раніше запропонувала свою класифікацію *юридичного дискурсу* [86, с. 20]:

1. Правові документи

- Законодавство
- Загальне право
- Договори
- Акти

2. Мова судових засідань

- Суддя, що проголошує закон
- Обміни між суддями та радою
- Обміни між адвокатами та свідками

3. Мова навчальних посібників/підручників

4. Мова юристів

- До інших юристів

- До неспеціалістів

5. Усна розмова про право

Слід акцентувати на тому, що дослідниця також включила до *юридичного дискурсу* усні форми висловлення, на відміну від К. Пешков, яка класифікувала суто письмові форми. Такий підхід німецької авторки є цілком логічним, оскільки дискурс не обмежується лише однією формою і є багатоаспектним.

Оскільки матеріалом для нашої кваліфікаційної роботи магістра було обрано *міжнародну угоду*, то варто зазначити те, що К. Пешков додатково пропонує виділити *договірний дискурс* як окремих тип дискурсів й відділити його від юридичного. Дослідниця пояснює, що *договірний дискурс* має специфічні комунікативні характеристики, що залежать від адресанта, реципієнтів, мети (висловлювання) та тексту. Хоча договірний дискурс відрізняється від інших жанрів з точки зору реципієнта і адресанта, обидва суб'єкти дискурсу виконують однакові функції. *Договір* (конвенція, міжнародна угода, пакт тощо) - це конвенційний правовий акт. Наприклад, контракт має щонайменше двох авторів (сторони, договірні держави, договірні сторони) та відповідає єдиному мовному висловлюванню, що є вираженням консенсусу. К. Пешков посилається на цитату Ж. Корню "...через це "прийняття" кожна сторона привласнила собі ціле, щоб створити єдине повідомлення, яке не є ні дискурсом однієї, ні дискурсом іншої, а їхнім спільним дискурсом" [55, с. 219]. З лінгвістичної точки зору, особливістю договірної дискурсу є те, що він існує кількома мовами. Тексти договірної дискурсу складаються мовами країн-учасниць або офіційними мовами, часто декількома мовами і всі мовні версії є однаково автентичними.

1.2 Проблеми визначення та диференціації понять "термін" та "професіоналізм"

Професійна комунікація відіграє ключову роль у сучасному світі, де швидкість обміну інформацією та якість спілкування мають вирішальне

значення для успіху бізнесу, науки, мистецтва та інших сфер діяльності. Професійна комунікація здійснюється за допомогою багатьох засобів та інструментів комунікації, основним із яких виступає саме мова у всіх її формах, що полегшує розуміння і співпрацю між фахівцями, підвищує продуктивність праці та сприяє розвитку галузі. Проблеми, пов'язані з формуванням, фіксацією, зберіганням і передачею професійних знань, зумовили виникнення окремого мовознавчого напрямку - *дослідження мови професійної комунікації*.

Для позначення мови професійної комунікації українські лінгвісти здебільшого вживають терміни “*фахова мова*”, рідше “*спеціальна мова*” або “*професійна мова*”, як її називали і називають на теренах радянського і пострадянського простору. Британські та американські лінгвісти надали цьому терміну назву “*language for special purposes*”, що перекладається дослівно як “мова для спеціальних цілей” й має абревіатуру “LSP”. У свою чергу, французькі лінгвісти використовують термін “*la langue de specialité*”, що можна перекласти як “мова професії”, або “мова професійної діяльності”. У нашому дослідженні буде застосовуватися термін “фахова мова”, який використовується більшістю українських мовознавців.

На сьогодні поняття “фахової мови” не має єдиної та загальноприйнятої дефініції. Але більшість дослідників надають перевагу визначенню, сформованому німецьким лінгвістом Л. Гоффманом, який тлумачить фахову мову як “сукупність усіх мовних засобів, які застосовуються в професійно замкнутій сфері комунікації з метою забезпечення порозуміння між людьми, що працюють у цій сфері” [66, с. 53].

У державному стандарті України “Термінологія. Визначення основних понять” *фахова мова* трактується як “*підсистема мови, у якій використовують термінологію та інші мовні засоби, призначені для запобігання неоднозначності спілкування в конкретній предметній галузі*” [16, с. 2]. За визначенням В.В. Левицького, *фахова мова* - це спеціальна мова галузі науки чи техніки, яка відрізняється спеціальною лексикою від загальноживаної мови [26, с. 338].

Британські та американські дослідники розуміють під *фаховою мовою* (або за їхньою назвою “мова для спеціальних цілей”) одну з основних галузей прикладної лінгвістики [67, с. 2], що використовується для позначення двох основних напрямків у цій галузі. Перший напрямок зосереджений на “потребах в освіті та навчанні” [59, с. 185]. Це означає, що мова для спеціальних цілей використовується для подолання розриву між потребою в навчанні та мовним бар'єром. Другий напрямок “мови для спеціальних цілей” – це дослідження та вивчення мовних відмінностей у певній галузі. Здебільшого до цього напрямку звертаються науковці, які проводять дослідження різних аспектів фахової мови. Це, наприклад, дослідження, що стосуються того, як англійська мова як “мова для спеціальних цілей” відрізняється від інших мов, таких як арабська та іспанська, які також вивчаються для спеціальних цілей [67]. Тобто, здебільшого американські та англійські вчені розглядають це поняття з педагогічної та лінгвістичної точок зору.

У свою чергу, французькі дослідники вперше використали термін “*фахова мова*” у педагогічному аспекті, як і їх британські та американські колеги. Французькі науковці розробили підхід до вивчення французької мови під назвою “*le français de specialité*”, що перекладається як “фахова французька мова”, або “спеціальна французька мова”. Цей підхід застосовується викладачами або навчальними закладами (мовними центрами, французькими інститутами) е викладанні та вивченні мови, специфічної для певної професії або спеціалізованої діяльності. Наприклад, викладання наукової французької мови в науковому університеті або комерційної французької мови в бізнес-школі є частиною цього підходу [75, с. 138]

Тільки пізніше в 1970-х роках французькі науковці почали вивчати “*фахову мову*” як окреме поняття в лінгвістичному та стилістичному аспектах й надали йому таке визначення “*une expression générique désignant les langues qui impliquent la transmission d'une information relevant d'un champ d'expérience particulier*” та “*langues utilisées dans les situations de communication (orale ou*

écrite) qui impliquent la transmission d'une information relevant d'un champ d'expérience particulier" [56, с. 511].

Також французькі вчені сучасності пропонують таку характеристику фахової мови (тут і далі переклад наш): “Фахова мова – це різновид, один зі стилів загальної мови. Хоча маючи відмінні риси, вона має спільні ознаки з повсякденною мовою. Однією з відмінностей є те, що вона використовується і розуміється групою фахівців, які використовують її для спілкування один з одним” [68, с. 8].

Фахова мова зосереджена на письмі. Вона спрямована на інтелектуалізацію, тобто семантичну точність, концептуальну систематизацію, емоційну нейтральність і формальну та семантичну економію. Тому лексичні одиниці мають тенденцію до визначення, уникнення полісемії та омонімії, усунення синонімів, спрощення синтаксичних засобів, нейтралізації емоційності та суб'єктивності. Лексика фахової мови, як правило, дуже різноманітна. Це, власне, найяскравіший когнітивний і лінгвістичний феномен цієї мови. Звичайно, фахова мова має й інші специфічні лінгвістичні особливості, такі як використання термінів і фразеологізмів, характерних для певної галузі, що значною мірою сприяє семантичній лаконічності (приклади термінів: *verbe, lithographie, absorption, oxydation, diminutif*; приклади фразеологізмів: *plexus solaire, point d'intersection, point de congélation, point d'ébullition, glande thyroïde*), а також використання абстрактної лексики, що відображає безособовість науково-технічного тексту: *facteur, developement, intensivité, mouvement, expression* [там же].

До одиниць фахової мови сучасні лінгвісти відносять „термін”, „номен”, „прототермін”, „терміноід”, „передтермін”, „квазітермін”, „професіоналізм”, „професійний жаргонізм”, що позначають наукові і спеціальні поняття [10, с. 38-40].

Професіоналізми як мовний факт дійсності визнаються багатьма лінгвістами. Однак у науці немає однозначного розуміння значення терміна “професіоналізм”, немає єдиного погляду на його місце в системі національної

мови: *професіоналізми* не розглядаються ні в стилевій структурі літературної мови, ні в різновидах нелітературного мовлення. Цей величезний пласт лексики досліджено незначною мірою, хоча він являє собою найцінніший матеріал для різних аспектів лінгвістичних досліджень.

Варто також зазначити, що частина вчених ототожнюють *професіоналізми* з *термінами*, визначаючи їх спільні ознаки, а інша частина їх категорично розмежовують. “Переходи мовних одиниць з одного класу до іншого мало помітні, що значною мірою ускладнює однозначне розв’язання проблеми класифікації спеціальної лексики” [31, с. 50].

Щоб зрозуміти, в чому спільність або відмінність цих двох понять, слід детально проаналізувати їх визначення, запропоновані науковцями.

Українські лінгвісти А. С. Д’яков, Т. Р. Кияк, З. Б. Куделько у своїй монографії проаналізували декілька визначень терміну, запропонованими іншими лінгвістами. Як приклад, одним із визначень можна навести *термін* –це “окреме слово чи утворене на базі іменника підрядне словосполучення, що означає професійне поняття та призначене для задоволення специфічних потреб спілкування у сфері певної професії...” [11, с. 14]. Українські лінгвісти не погоджуються з цим визначенням, додаючи, що “сумнівним є той факт, що всі терміни утворюються лише на базі іменника. Такою базою інколи можуть служити також прикметники, дієслова та прислівники”. Розкриваючи особливості поняття “термін”, українські дослідники зазначають, що “термін існує лише як елемент терміносистеми, якщо під останньою розуміють впорядковану сукупність термінів, які адекватно висловлюють систему понять теорії, що описують певну спеціальну сферу людських знань чи діяльності” [там же]. Таким чином, дана група вчених виділяє системність як основну ознаку термінів.

Українська дослідниця Л. Симоненко надає наступне визначення терміна, проаналізувавши його значення в загальномовних словниках: “терміни репрезентують інформацію про наукові поняття в певній галузі. Переходячи до

загальнономовного вжитку, вони передають найзагальніші елементи знання про основні об'єкти, явища, процеси тощо окремих сфер діяльності” [37, с. 223].

Також сучасні українські дослідники зазначають, що деякий час уважали, що *професійна лексика* – це лексика, що розвинулася й досягла розвитку в період ремісничого виробництва. Тепер лінгвісти визначають *професійні слова* як *назви понять певної галузі виробництва*, що за межами певного професійного середовища не завжди зрозумілі нефахівцям або не становлять інтересу. Порівнюючи *терміни* та *професіоналізми*, виділяється ознака “офіційності”, “узаконеності” перших і “неофіційності” (“напівофіційності”), “неузаконеності” інших [23, с. 19].

Професіоналізми виникають стихійно на власній мовній основі (найчастіше через звуження семантики загальноновживаних слів), а *галузеві терміни* творяться переважно свідомо, здебільшого з використанням іншомовних слів та словотворчих засобів” [7, с. 537–538]. Л. Симоненко додає, що “професіоналізми часто вживають паралельно з термінами і вони є їхніми синонімами, напр.: старший помічник – старпом. Перебуваючи за межами літературної мови, обслуговуючи обмежену сферу вживання, професіоналізми згодом виходять за межі певної професії і стають загальноновживаними” [37, с. 223].

А. С. Д'яков, Т. Р. Кияк, З. Б. Куделько, аналізуючи цей підхід, зазначають, що “спеціалізація значення та утворення на даній основі специфічних лексико-семантичних систем, обмеження кількості користувачів даною лексикою і сфер вживання є спільними рисами для *професійної лексики* та *термінології*” [11, с. 14]. Тобто, можна сказати, що термін може бути наближений до професіоналізму через обмежену сферу використання і застосуванням у певній професії.

Г. В. Садовнікова, у своїй статті про «Співвідношення понять “термін” та “мова професійної комунікації”», зазначає те, що *професіоналізми* можуть “втратити своє спеціалізоване значення і ввійти в загальноновживану лексику. Таке входження спеціальних термінів у загальне вживання пояснюється або широким поширенням спеціального предмета і поняття, або метафоричним вживанням їх

на позначення предметів або явищ, що раніше не називалися ними, наприклад: *бродіння* (пор.: бродіння умів; спочатку – біологічний термін), *сфера* (пор.: у вищих сферах, спочатку – математичний термін)” [35, с. 192].

Проаналізувавши вищезазначені підходи вітчизняних і зарубіжних науковців до визначення *терміна* та *професіоналізму*, виокремлюємо основні спільні та відмінні риси між цими двома поняттями (див. Табл. 2):

Табл. 2 Спільні та відмінні риси професіоналізму та терміна

	Термін	Професіоналізм
Системність	+	-
Загальноживаність	+	-
Обмежена сфера вживання	+	+
Вживання в межах певної професії	+	+
Функція	Номінативна	Номінативно-комунікативна
Використання у мовленні	Усне та письмове	Усне
Емоційно-експресивне забарвлення	+	+/-
Точність	+	+/-

Підсумовуючи, зазначимо, що, на наше переконання, необов’язково *професіоналізми* мають емоційно-експресивне забарвлення; вони також можуть точно передавати зміст поняття, що позначають, оскільки у більшості випадків усе залежить від контексту, ситуації мовлення та професійної сфери, в яких *професіоналізми* вживаються.

Зважаючи на особливості тексту, який був обраний для дослідження у цій кваліфікаційній роботі магістра, можемо стверджувати, що в Угоді про Асоціацію ЄС [...], як і в будь-якому міжнародному договорі, зазначається чимало термінів з різних галузевих сфер, наприклад зі *сфери торгівлі*, такі як “товар”, “експорт”, “мито”, “імпорт”, “імпортер”, “транзит”, “демпінгова

маржа”, “споживач”, “експортні субсидії” та ін., з **фінансової сфери** – “переказ грошей”, “кредитні картки”, «дебетові картки, “розрахункові картки”, “чек”, “вексель”, “розрахунковий сертифікат”, “кредитування”, “ф’ючерс” та ін., зі **сфери IT** – “резерування даних”, “запуск”, “копія”, “завантаження”, “передача”, “зберігання”, “програма” і, зокрема, з юридичної сфери “верховенство права” “основоположні свободи”, “недискримінація”, “заключний акт”, “адаптація законодавства”, “торгівля людьми” “організована злочинність”, “легалізація (відмивання) грошей”, “протокол”, “положення угоди” та ін.

Щодо юридичних термінів, з одного боку, у тексті даної угоди вони виступають *термінами*, мають чітке та точне визначення. Але якщо ці слова будуть використовуватися (і зазвичай використовуються) в межах професійного спілкування юристів, умовно в конкретній ситуації усного або письмового спілкування в межах однієї організації (нотаріусу, прокуратури, суді, агенції юридичних послуг та ін.), то в цьому контексті ці терміни виступають *професіоналізмами*, оскільки використовуються обмеженою групою осіб, для яких ці поняття є зрозумілими. У той же час, звичайна пересічна особа, яка може не мати достатньо глибоких знань про юриспруденцію, може їх не зрозуміти.

Також юридичні професіоналізми тексту Угоди беззаперечно мають точне визначення. Зазвичай фахівці юридичної сфери рідко вдаються до експресивно-емоційних позначень юридичних термінів, оскільки “мова права” послуговується засобами різних функціональних стилів, серед яких найважливішими є офіційно-діловий (обслуговує сферу внутрішнього і міжнародного законодавства, правозастосування, судочинства, нотаріату, діловодства), науковий (сферу правничої науки й освіти), публіцистичний (засоби масової юридичної інформації, правова освіта населення, судові промови) та розмовний (сфера переважно неофіційного професійного спілкування юристів). Основним у використанні серед юристів є саме офіційно-діловий стиль, що характеризується сукупністю таких основних стильових рис (одночасно й вимог до нормативно-правових актів): офіційність, точність, однозначність, стандартизованість (термінології, синтаксичних конструкцій:

усталених зворотів, формул, кліше; структури документа), зрозумілість, повнота змісту, логічна послідовність, аргументованість, суворона нормативність на всіх мовних рівнях, настановчо-інформативний характер приписів, безособовість, узагальненість, стилістична однорідність, емоційно-експресивна нейтральність, відсутність образності та індивідуально-авторських рис [1, с. 27].

Також слід зазначити, що правоохоронець та юрист під час виконання своїх безпосередніх обов'язків виступають у різних комунікативних ролях. Недотримання та порушення ними мовних норм може стати причиною непорозуміння, викликати заперечну реакцію у співрозмовника й негативно позначитися на подальшій кар'єрі. Уміння правильно, ясно й чітко висловити свою думку є складником їхнього іміджу [24, с. 58–59].

Характеризуючи ознаку емоційного та експресивного забарвлення, яку частина дослідників приписує до *професіоналізмів*, варто згадати поняття “жаргону”, “жаргонізмів” які, на нашу думку, слід розглядати окремо і відділяти від *професіоналізмів*.

Жаргонізмом вважається специфічне слово чи вираз, що вживається лише у жаргоні [6, с. 364].

Юридичними жаргонізмами можуть бути такі слова, як “кеп” – капітан поліції, “следак” – слідчий, “балахонник”, “жулік” – підозрюваний, обвинувачений, “барига” – злочинець, який торгує забороненими речовинами, “ківала” – некомпетентний юрист, “дежурка” – чергова частина відділу поліції, “верховник” – Верховний Суд України, “люстра” – пробліскові маячки, “папаша” – пістолет-кулемет, “відкатати” – взяти відбитки пальців, “шило в стінку увіткнути” – передати справу прокурору після закінчення слідства, (приклади взято зі Статті А. С. Миронової “Дослідження юридичного сленгу на підставі аналізу мовної діяльності слідчих”) [43, с. 164], “фізик” (фізична особа), “юстаси” (юристи), “поніар” (начальник служби зв'язків із суспільством), “кеш” (від англ. cash, готівкові гроші) (приклади взято зі Статті О. П. Глазової “Жаргон і сленг: як ставитися до них словеснику”) [8, с. 39] та ін.

Очевидним є те, що ці слова мають певну емоційну забарвленість, є коротшими і простішими, що полегшує комунікацію між фахівцями правової сфери. Слід також враховувати і особистий людський фактор, оскільки особа, яка є фахівцем правової сфери, може бути досвідченою, грамотною і дотримуватися загальноприйнятих норм літературної мови під час спілкування, правильно вживаючи юридичні терміни, на відміну від іншого фахівця, який може мати низький рівень освіти та навмисно ігнорувати ці норми, вдаючись до використання неформальних слів, якими є жаргонізми.

1.3 Угода як один із типів юридичного дискурсу та специфіка її перекладу

Інтеграція України у світове співтовариство, встановлення та розширення політичних, економічних, культурних і ділових зв'язків набувають глобального масштабу. Більшість таких контактів неможливі без належного юридичного супроводу. Таким чином, зростає обсяг роботи з юридичними документами, складеними іноземними мовами, і дедалі частіше виникає необхідність професійно підготувати документи іноземною мовою або перекласти їх з української.

Переклад у юриспруденції є фундаментальним елементом гармонізації правових систем та забезпечення правової відповідності в глобальному контексті. Це не просто передача тексту з однієї мови на іншу, але й збереження його цілісності, точності та юридичної цінності. Невдалий переклад може призвести до непорозумінь, неправильного тлумачення законів та навіть порушення прав людини. *Юридичний переклад* має вирішальне значення для правосуддя та міжнародного спілкування. У світі, де кожне слово та формулювання може мати вирішальне значення, ретельно здійснений переклад може визначати вирішення спору, або навіть впливати на міждержавні відносини.

Українські науковці визначають *юридичний переклад* як “переклад текстів що відносяться до області права і використовуються для обміну юридичною інформацією між людьми, які спілкуються різними мовами” [48, с. 183].

У французькій мові існують два поняття – “*traduction juridique*” та “*traduction judiciaire*”, які часто плутають і вважають одним й тим самим. Французький дослідник Бенджамін Агілар Лагієрс у своїй праці про юридичний переклад пояснює різницю між ними: «однак, якщо другий обов'язково включає в себе перший, то перший не обов'язково включає в себе другий. *Юридичний переклад (traduction juridique)* охоплює всю сферу прагматичного перекладу юридичного характеру, тобто перекладу, пов'язаного з правом у найширшому сенсі, у всіх його підгалузях (договори, закони, постанови, укази тощо). Натомість *судовий переклад (traduction judiciaire)* – це лише частина юридичного перекладу, а саме переклад документів, пов'язаних із судочинством, зокрема судових наказів, рішень, ордерів тощо, тобто всього того, що є необхідним для проведення судового процесу, будь то цивільного, кримінального чи адміністративного, і що має публічний та/або офіційний характер.

Таким чином, додає науковець, для *юридичного перекладу* необхідний перекладач, компетентність якого оцінюється апеляційними судами, і який, у такому разі, вже не є просто перекладачем, а перекладачем-експертом, думка якого має юридичну силу для всіх юридичних документів з іноземної мови на французьку або з французької на іноземну мову (особливо у випадку міжнародного правового співробітництва) [70] (тут і далі переклад наш).

Історія *юридичного перекладу* розпочалася в давнину і налічує тисячі років. Сюзен Сарцевич, одна з найвідоміших лінгвісток сьогодення, що займається вивченням *юридичного перекладу*, детально описала історію і теоретичні засади юридичного перекладу. Найдавнішим відомим свідченням юридичного перекладу є мирний договір між Єгиптом і Месопотамією, двома домінуючими суперниками раннього євразійського світу, укладений у 1271 році до н.е.

Було виявлено дві версії цього договору: одна – в ієрогліфічних написах у кількох єгипетських храмах, а інша – клинописом на табличках, знайдених у

хетській столиці Богазкеї. Вважається, що обидва тексти є перекладами, проте оригінал так і не був знайдений.

Незважаючи на свою давню традицію, яка перевершує навіть традицію перекладу Біблії, історія *юридичного перекладу* залишається більш-менш загадковою. Науковиця зазначає, що на її думку, не було жодної спроби всебічного дослідження його розвитку. Не існує також трактатів з юридичного перекладу, які можна було б порівняти з “Sendbrief vom Dolmetschen” Мартіна Лютера (1530), “De optimo genere interpretande” П'єра Данієта Гює (розширена версія 1680 року) чи “Essay of the Principles of Translation” (Есе про принципи перекладу) Олександра Фрейзера Тайтлера.

Понад 2000 років у загальному перекладознавстві домінувала дискусія про те, чи повинен переклад бути дослівним або вільним. Через делікатний характер юридичних текстів, це питання було особливо суперечливим, оскільки воно порушує також і правові питання. Оскільки і юридичні, і релігійні тексти є нормативними, не дивно, що рання історія *юридичного перекладу* тісно пов'язана з історією перекладу Біблії, тобто аж до Середньовіччя, коли були зроблені перші помірковано дослівні переклади Біблії на народні мови.

Через авторитетний статус юридичних текстів *юридичний переклад* залишався під впливом традиції набагато довше, ніж інші галузі перекладу. Фактично, перший справжній виклик дослівному перекладу юридичних текстів був кинутий лише у ХХ столітті, коли перекладачі менш уживаних офіційних мов врешті-решт почали вимагати рівних мовних прав, що створило передумови для переходу від дослівного перекладу до майже ідіоматичного або “лінгвістично справжнього” перекладу.

Починаючи зі суворого дослівного перекладу, відбувається поступовий перехід до ідіоматичного перекладу і, завдяки виникненню нових методів двомовного складання текстів у Канаді, завершується спільним складанням текстів. С. Сарцевич виділила 6 основних етапів розвитку юридичного перекладу:

- суворо дослівний;

- дослівний;
- помірно дослівний;
- майже ідіоматичний;
- ідіоматичний;
- спільне складання текстів [82, с. 24].

Спираючись на концепцію С. Сарцевич, розглянемо етапи юридичного перекладу, описаними С. Сарцевич (тут і далі переклад наш, стислий виклад).

Перше відоме кодифіковане правило для перекладу *юридичних текстів* було втілено в директиві імператора Юстиніана, викладеній у зведенні римського цивільного права, що має назву *Corpus juris civilis*. *Corpus juris civilis* складається з Інституцій, Дигестів та Кодексів, серед яких Дигести є найважливішою частиною для історії західного права та юридичного перекладу. Як римський імператор, Юстиніан підтримував статус латини, внаслідок чого зведення було написано цією мовою. Юстиніан видав розпорядження, згідно з яким допускалися лише ті переклади грецькою мовою, які дослівно відтворювали латинський текст, щоб зберегти букву закону.

При дослівному перекладі слова тексту оригіналу перекладаються дослівно на мову перекладу. Навіть граматичний порядок і синтаксис зберігаються. Власне, Юстиніан бере за зразок діяльність церкви, яка була тісно пов'язана з державою.

Вважається, що при перекладі Біблії “сила слова” священних текстів може бути збережена лише при дослівному перекладі. Однак такий абсолютний дослівний переклад у більшості випадків призводив до незрозумілих, незграбних і складних перекладів мовою перекладу. Період суворого дослівного перекладу пізніше назвали “темними віками” в історії перекладу.

Після того, як Західна Римська імперія була зруйнована германськими племенами, вцілілі елементи римського права збереглися в основному в пам'яті або у звичаях та традиціях. Перш за все, саме Римо-католицька церква зберегла у своєму канонічному праві та культурі значну частину римської цивілізації, включно з латинською мовою. У ранньому Середньовіччі національні мови були

ще недостатньо розвинені, внаслідок чого правові інструменти та документи записувалися латиною. У Німеччині, наприклад, не було ні єдиної розмовної мови, ні єдиної писемності. Оскільки законодавці та судді не завжди володіли латиною, переклад був необхідним як у законодавчому, так і в судовому процесі. За словами Філіпа Гека, історика права, суворий дослівний переклад був обов'язковим правилом для середньовічних перекладачів законодавчих текстів.

При дослівному перекладі основною одиницею залишається слово, але згодом дозволяється змінювати синтаксис відповідно до правил граматики мови перекладу, за умови, що ідея вихідного тексту зберігається якомога точніше, щоб підвищити його зрозумілість. Після Середньовіччя латинська мова стала домінуючою мовою міжнародного права і основною дипломатичною мовою, поки її не витіснили національні мови кількох західних країн, зокрема Франції.

У результаті нової військової та культурно-мистецької могутності країни, яку вона набула протягом часів Відродження та Просвітництва, французька мова здобула широке визнання та престиж і поступово витіснила латину як домінуючу міжнародну мову. З новим усвідомленням національної мови П'єр-Даніель Гює стверджував, що необхідно дотримуватися основних правил граматики мови перекладу, і запропонував нову форму дослівного перекладу, тобто перекладати слова в контексті, а не ізольовано.

Хоча ідея кодифікації національних законів виникла ще в римському праві, рух за кодифікацію в Європі розпочався лише в епоху Просвітництва.

Перші загальноприйняті законодавчі принципи були встановлені Монтеск'є в його праці "Про дух законів" (1748). Монтеск'є прямо не стверджував, що законодавство має бути написане національною мовою (мовами) держави, але це впливає з його акценту на тому, щоб зробити закон зрозумілим для громадськості.

Кодифікація національного законодавства латинською мовою не відповідала б політичному курсу Просвітництва. Ідеї Просвітництва прямо чи опосередковано спричинили соціальні та політичні потрясіння наприкінці XVIII століття. Хоча рух за цивільні права, що призвів до Французької революції

(1789), був придушений за часів автократичного правління Наполеона (1799-1814), Наполеон не заперечував право народу на використання власної національної мови. Одним із найбільших досягнень Наполеона була кодифікація цивільного права, яка створила міцну основу для цивільних інститутів Франції. Завдяки наполяганню Наполеона на тому, щоб Цивільний кодекс 1804 року, пізніше відомий як Кодекс Наполеона, був прийнятий усіма завойованими і братніми територіями, переклад залишався на високому рівні протягом усього періоду його правління. Саме тому *принцип дослівного перекладу* був закріплений лише в цей період.

У XIX столітті в теорію перекладу була введена герменевтика, і герменевтичний підхід поставив питання про те, чи може перекладач передати зміст вихідного тексту шляхом дослівного перекладу, в якому основною одиницею перекладу є слово. З розвитком національної свідомості та мовної самосвідомості перекладачі-юристи все більше цікавилися якістю тексту перекладу. Вони вже не задовольнялися перекладами, які були зрозумілі лише читачеві цільової мови, а прагнули того, щоб перекласти текст оригіналу якісною французькою, англійською, іспанською чи будь-якою іншою мовою. Поступово перекладачі юридичних текстів почали докладати все більше зусиль, щоб відповідати правилам мови перекладу.

На перетині XIX та XX ст. розпочалися значні дебати стосовно доцільності дослівного перекладу для юридичних текстів. Переклад німецького тексту Цивільного кодексу Швейцарії французькою та італійською мовами став приводом для найбільш значущих дискусій щодо “букви” та “духу мови”.

Загалом існувало дві групи перекладачів, які дотримувалися різних поглядів на стратегії перекладу тексту. Традиціоналісти вважали, що французька та італійська версії мають якомога точніше відповідати німецькому тексту. Іншими словами, відповідність оригіналу повинна бути досягнута шляхом *дослівного перекладу*. Інша група перекладачів вважала, що мови мають однаковий престиж, і що переклад має бути виконаний у *душі мови перекладу*. Традиціоналісти вважали необхідним дослівний переклад для статутів і кодексів.

Вони вимагали суворого дотримання синтаксису і граматики мови оригіналу, допускаючи винятки лише в окремих випадках.

У той же час перекладач Россель, який створив “революційний” французький переклад німецького оригіналу, відстоював *принцип мовної рівності*. Він намагався перекласти німецький текст ідіоматичною французькою мовою, щоб підкреслити комунікативну цінність перекладу. Захищаючи свій переклад, він стверджував, що важлива віртуальність, тобто ефект має бути однаковим. На його думку, завданням перекладача було передати сенс тексту оригіналу, а не слова ізольовано.

У ХХ столітті роль перекладача кардинально змінюється, відходячи від пасивної до активної. Перекладач стає таким самим автором тексту з новими обов'язками та відповідальністю. Сьогодні від юридичних перекладачів вимагається прагнення до лінгвістичної незалежності на основі рівної автентичності. Пізніша поява заклику до буквального та ідіоматичного перекладу юридичного тексту є ознакою пробудження свідомості юридичних перекладачів щодо чистоти мови перекладу та важливості їхньої ролі в комунікативному процесі перекладу. Таке підвищення статусу юридичного перекладача поставило перед ними нове завдання: чи його *ідіоматичний переклад* тексту оригіналу справді передає задум, закладений у тексті. Це вимагало від перекладача більш точного розуміння оригінального тексту, що підвищувало важливість комунікації між автором і перекладачем.

Перекладач тепер має тісніше взаємодіяти з укладачем тексту, щоб зрозуміти суть оригінального тексту та його єдиний задум. Результатом взаємодії між укладачем і юридичним перекладачем є те, що другий поступово бере участь у процесі підготовки тексту і обговорює з укладачем, як виразити єдиний задум мовою оригіналу.

У цьому сенсі перекладач включається в процес розробки і стає співавтором тексту закону. Метод співавторства – це великий прогрес у перекладацькій практиці, а також у законодавстві. Замість того, щоб пасивно намагатися зрозуміти справжній намір автора, перекладач тепер може активно

вирішувати, яким має бути текст перекладу. Надання таких повноважень, яких раніше не мав перекладач, пояснюються багатьма факторами, серед яких *принцип мовної рівності* є найважливішим [.

Юридичний переклад як окремий вид фахового перекладу остаточно виділився з кінця 80-х на початку 90-х років ХХ ст. в країнах Західної Європи. Особливий вклад у розвиток юридичного перекладу зробили німецькі науковці, що намагалися у своїх працях об'єднати здобутки порівняльного перекладознавства і компаративної лінгвістики (У. Даум, Е. Вісманн, Р. Арнтц, Я. Енгберг, Д. Буссе, Р. Мур, Л. Еріксен, Ф. Мюллер, Р. Штольце, С. Поммер, А-Л. К'яер, Г. Брінкманн, Т. Гізберт-Студнікі, С. Курт та ін.). [21, с. 189].

Ключову роль у становленні юридичного перекладу як нового напрямку перекладознавства відіграли також наукові здобутки хорватської дослідниці Сьюзен Шарчевич, зокрема її праця “New Approach to Legal Translation”(1997 р.) (Новий підхід до юридичного перекладу), а також роботи швейцарського вченого Вальтера Вайсфлога “Rechtsvergleichung und juristische Übersetzung” (1996 р.) (Порівняльне право та юридичний переклад); розвідки голландського вченого – Жерард-Рене де Грота та його німецького колеги Райнера Шульце, які вперше були опубліковані у збірнику “Recht und Übersetzen” (1999 р.) (Право та переклад). Того ж року австрійський науковець Петер Сандріні опублікував збірник “Übersetzen von Rechtstexten” (Переклад правничих текстів) [там само].

В Україні теоретичними основами *юридичного перекладу* фахівці почали цікавитися набагато пізніше, переважно в кінці ХХ та з початком ХХІ століття. Сьогодні в українській науці можна виділити невелику кількість робіт зазначеного напрямку, переважно з перекладу англо- та німецькомовних текстів українською мовою.

Теоретичні та практичні особливості *юридичного перекладу* з англійської мови українською висвітлюють у своїх розвідках В.І. Карабан, Г.П. Апалат, З.Г. Коцюба, А.М. Лящук. Розробкою дидактичних матеріалів для юридичного перекладу з англійської мови українською займаються також В.І. Карабан, Л.М. Черноватий, Ю.П. Іванко, І.П. Липко та ін. Загальні засади перекладу юридичних

текстів з англійської мови досліджують також у свої розвідках Н.І. Козак, А.В. Куракін, О.І. Кононов та ін [там само].

Щодо теоретичних основ перекладу юридичних текстів з французької мови українською, існує зовсім небагато робіт. Здебільшого це невеликі за обсягом статті про особливості перекладу документації, виданої інституціями ЄС, наприклад стаття О. Соломарської “*Quelques particularités de la traduction des textes juridiques*” [40, с. 221] (Про деякі особливості перекладу юридичних текстів), в якому дослідниця аналізує та порівнює французьку та українську мовні версії Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод; стаття С. Саєнка “Письмовий переклад поправок офіційних робочих документів Ради Європи: примара буквалізму”, в якій висвітлюються сучасні стратегії перекладу міжнародних документів з французької мови українською [36].

Розглянемо детальніше особливості юридичного перекладу.

Німецький лінгвіст адегундіс Штольце виділяє деякі типові ситуації, коли може знадобитися юридичний переклад:

- переклад особистих документів, що використовуються для захисту або підтвердження права в іншій країні (наприклад, свідоцтва про розірвання або укладення шлюбу). Особливістю такого перекладу може бути необхідність перевірки різних ключових понять і того, наскільки еквівалентними є ті чи інші терміни, що використовуються в документах різними мовами;

- переклад документів у рамках кримінального процесу;
- переклад рішень іноземних судів;
- переклад текстів укладених договорів;
- переклад текстів нормативно-правових актів з однієї державної мови на іншу;
- переклад текстів міжнародних договорів національною мовою [85, с. 5].

На думку Малькольма Гарві, складно виокремити специфічні особливості *юридичного перекладу*, що на практиці суттєво відрізняють його від інших видів спеціалізованого перекладу, оскільки багато труднощів, що виникають у процесі

такого перекладу, можуть бути пов'язані не тільки з особливостями такої галузі, як право [65, с. 182]. Однак більшість дослідників дотримуються позиції, що *юридичний переклад* має унікальні специфічні характеристики, зумовлені його природою та цілями.

Так, юридична мова часто суттєво відрізняється від розмовної або літературної мови через своєрідність структури речень, пунктуації, термінології, використовуваних конструкцій. Юридична мова має лексичні, синтаксичні та прагматичні особливості для того, щоб відповідати вимогам закону. Ці характеристики юридичної мови мають важливе значення для *юридичного перекладу* [76, с. 280].

Складність міжмовного перекладу юридичного тексту може бути зумовлена, зокрема, відмінностями у вихідній і цільовій правовій та лінгвістичній системах. З цієї причини *юридичний переклад* здебільшого оцінюють з погляду його відповідності комунікативній меті в межах цільової культури (тобто, культури країни, мовою якої здійснюється переклад). Таке саме міркування є релевантним і для країн із кількома державними мовами, в яких усі переклади нормативно-правових актів мають однаковий статус і є паралельними один одному текстами, що мають однакову юридичну силу [64, с. 6].

Що стосується типів юридичних текстів, німецька лінгвістка Є. Вісманн створила свою типологію юридичних текстів. Вона розрізняє дві категорії типів текстів.

Тексти першої категорії призначені для широкого кола реципієнтів у контексті внутрішньо- та позадисциплінарної комунікації і виконують перформативну функцію, слугуючи застосуванню права юристами (тексти на нормативному рівні, а також тексти на рівні юридичної практики). Що стосується *другої категорії*, то вона включає типи текстів, адресованих експертному оточенню в рамках внутрішньо-дисциплінарної комунікації і які виконують інформативну функцію, слугуючи для обговорення права (тексти дескриптивного рівня або прецедентне право) [87, с. 60].

Ці універсальні категорії, у свою чергу, можна поділити на жанри текстів, які відображають характеристики, властиві відповідному правовому порядку, а також значні варіації від однієї правової системи до іншої. Вісманн розрізняє типи текстів, що *мають нормативну* силу (закон, постанова, указ тощо), види текстів, що *тлумачать законодавчі акти* (коментар до закону, коментар до судової практики тощо), *види судових текстів* (рішення, ухвала, постанова тощо), *види текстів застосування права* (заява, повістка, заперечення або судова заборона, виконавчий лист, судове рішення), *тексти договірного права* (договір у приватному праві, публічно-правовий договір тощо), *види текстів посвідченого або нотаріально засвідченого акту* (нотаріальний акт, запис у земельному кадастрі, заповіт тощо) та *види текстів доктрини* (коментар, наукова стаття, правовий висновок, підручник тощо) [там же].

Оскільки об'єктом цього дослідження виступає *міжнародна угода*, що представляє собою текст, який відноситься до *міжнародного договірного права*, розглянемо детальніше особливості саме цього виду та проблеми його перекладу.

Варто згадати систему, встановлену статтею 33 Віденської конвенції про договірне право для тлумачення багатомовних конвенцій: *унікальність договору* (він є автентичним на кожній з автентичних мов), *його умови мають однакове значення в різних автентичних текстах*; *формальне правило переваги* (договір або сторони погоджуються, що певний текст матиме переважну силу) та *матеріальне правило узгодження* (за відсутності правила переваги і в разі невдачі класичних методів тлумачення) [60, с. 41].

1. Дискурс міжнародного права значною мірою ґрунтується на наборі спеціалізованих термінів і словосполучень, відомих як *юридична термінологія*, що має особливе значення в контексті міжнародного права. Ця спеціальна мова має вирішальне значення для передачі складних правових концепцій і принципів у чіткий і однозначний спосіб. Різноманітні юридичні терміни та фрази в міжнародному праві часто зустрічаються в договорах, конвенціях та судових

рішеннях і використовуються для пояснення таких понять, як юрисдикція, суверенітет, права людини та відповідальність держави.

Наприклад, в тексті Угоди, який був проаналізований у цій роботі, присутні такі терміни як *l'État de droit* (верховенство права), *les libertés fondamentales* (основоположні свободи), *le droit humanitaire* (гуманітарне право), *le cadre réglementaire* (нормативно-правова база), *l'autorité réglementaire* (регуляторний орган) та ін. Стандартизована та офіційна мова, яку застосовує юридична термінологія, забезпечує чіткість і точність у правовій комунікації в різних правових системах і культурах, дозволяючи юристам лаконічно висловлювати складні ідеї. Однак для тих, хто не знайомий зі спеціальною мовою міжнародного права, *юридична термінологія* може становити проблему і перешкоджати ефективній комунікації між юристами та широкою громадськістю [57, с. 295].

2. Латинські фрази вже давно є важливою рисою міжнародного правового дискурсу. Використання латинської мови в юридичному письмі має давню історію, що сягає корінням у Стародавній Рим, і вона продовжує використовуватися і сьогодні. Латинські фрази використовуються в юридичному письмі тому, що вони забезпечують стислий і точний спосіб вираження складних правових понять.

Крім того, оскільки латина є мертвою мовою, її використання забезпечує міжнародну мову правового спілкування, яка виходить за межі національних і мовних кордонів.

Наприклад, в тексті Угоди присутні такі латинські вирази, як *bis* (двічі), *ad hoc* (для цього), *per se* (по суті, як такий), *a priori* (апріорі), договір *bona fide* (*un contrat valable*).

3. Використання пасивного стану є загальною рисою міжнародного юридичного дискурсу. Пасивний стан часто використовується в юридичних текстах, оскільки він дозволяє автору зосередитися на дії, що відбувається, а не на суб'єкті, який її виконує. Це особливо важливо в міжнародному праві, де увага часто зосереджується на діях держав або міжнародних організацій, а не окремих

осіб. Пасивний стан також використовується в міжнародному праві, щоб підкреслити об'єктивність і нейтральність. Використовуючи його, укладач тексту може уникнути покладання провини або відповідальності на якогось конкретного суб'єкта. Це особливо важливо в ситуаціях, коли йдеться про політичну чутливість або коли укладач тексту не володіє всіма фактами. Однак використання пасивного стану може також зробити юридичний текст складнішим і важчим для читання. Це може ускладнити встановлення того, хто є відповідальним за певну дію, і може призвести до двозначності [61, с. 51].

4. Ще однією спільною рисою є використання складних структур речень. У міжнародних правових текстах часто міститься кілька членів речення, які використовуються для вираження складних правових понять та аргументів. Використання складних речень є важливим у юридичному письмі, оскільки дозволяє авторам передавати детальні та деталізовані аргументи. Такі речення містять кілька пунктів і підпунктів, які виражають складний юридичний аргумент. Тому укладачам юридичних текстів важливо розсудливо використовувати складні структури речень, щоб їхні тексти були чіткими і зрозумілими.

5. Що стосується номіналізації (або субстантивації), то вона також часто трапляється в юридичному дискурсі. Номіналізація відбувається, коли дієслово або прикметник перетворюється на іменник і використовується для створення абстрактних понять або ідей. У юридичному письмі номіналізація часто використовується для вираження складних правових понять і для того, щоб зробити юридичний текст більш лаконічним. На жаль, номіналізація також може зробити речення більш абстрактними і призвести до двозначності.

Що стосується *проблем перекладу міжнародних юридичних текстів*, варто спочатку зазначити, що через складність юридичного дискурсу дослідники виділяють *юридичний переклад* як окрему категорію, що поєднує в собі дві протилежності): *термінологічну точність* професійного перекладу та *оригінальність літературної мови*.

З моменту появи *юридичного перекладу* науковці сперечаються про роль перекладачів: чи повинні вони бути юристами або лінгвістами, а також про їхній зв'язок із джерелом і призначенням юридичних текстів. Провокаційний характер ролі *юридичного перекладу* впливає з самої природи юридичного перекладу. У випадку юридичного перекладу багато дослідників виявили юридичну еквівалентність терміна, оскільки той самий правовий ефект може бути отриманий у перекладеному тексті зі збереженням точності оригінального тексту. Враховуючи ці фактори, слід зазначити, що тексти різної природи матимуть різні особливості перекладу.

Переклад міжнародного права – це вид перекладу текстів, пов'язаних зі сферою права і призначених для передачі правової інформації. Цей термін також часто використовується для позначення будь-якого тексту, перекладеного і юридично завіреного (так званий нотаріальний переклад). Серед основних документів, які є предметом такого перекладу, можна виділити договори, контракти, довіреності, закони, нормативно-правові акти, установчі документи, нотаріальні свідоцтва, угоди, сертифікати.

Мова міжнародних документів складається з різноманітних лексичних, морфологічних, синтаксичних та семантичних засобів. У своїй сукупності вони спрямовані на досягнення ясності та однозначності перекладу, мають певну стандартну структуру для адекватної передачі інформації.

Ураховуючи синтаксичні особливості текстів, а також складну побудову речень, однією з головних цілей при перекладі міжнародно-правового дискурсу є *досягнення максимальної еквівалентності*. Іншою, досить складною вимогою для більшості фахівців, є *наявність хоча б базової основи знань у галузі міжнародного права*. Перекладач змушений перебувати в контексті, розумітися на явищах, структурі договорів і документів, стежити за подіями в юридичній сфері.

Терміни, як правило, вживаються лише в одному конкретному випадку, мають одне значення і чітко передають явище. Під час перекладу юридичної термінології міжнародно-правового дискурсу увага приділяється *принципу*

збереження змісту та контексту. Використання обох принципів під час перекладу дає можливість відтворити термінологію, зберегти значення слів та адаптувати їх у перекладі залежно від контексту.

Переклад термінології в міжнародному праві може бути складним завданням через технічний і точний характер юридичних понять і термінів.

Наведемо деякі аспекти перекладу термінології в міжнародному праві:

- *Точність:* Під час перекладу важливо зберігати точність юридичної термінології. Юридичні терміни часто мають специфічне юридичне значення, яке може відрізнятися від їхнього повсякденного вживання в мові. Перекладачі повинні мати глибоке розуміння юридичного значення термінів і переконатися, що вони використовують правильний юридичний термін у мові перекладу.

- *Двомовні юридичні словники:* Юридичні словники можуть бути корисними ресурсами для перекладачів. Двомовні юридичні словники містять перелік юридичних термінів з відповідними перекладами іншою мовою. Ці словники можна використовувати як довідник при перекладі юридичної термінології.

- *Контекстуальне розуміння:* Перекладачі повинні добре розуміти контекст, в якому використовується юридична термінологія. Юридичні поняття можуть мати різні значення залежно від правової системи, юрисдикції або конкретного правового контексту. Перекладачі мають враховувати передбачуване значення юридичної термінології в ширшому правовому контексті.

- *Послідовність:* Послідовність у перекладі важлива для юридичних документів. Через часте використання специфічної юридичної термінології в юридичних текстах, перекладачі мають дотримуватися послідовності в перекладі.

- *Відповідність цільовій аудиторії:* Перекладачі також повинні враховувати відповідність юридичної термінології цільовій аудиторії.

Процес перекладу такого типу термінології вимагає загальної підготовки та детального вивчення термінології, що, в свою чергу, ставить перед

перекладачем завдання правильного вибору відповідника з однієї мови на іншу. При цьому під *відповідником* слід розуміти *еквівалент*, який може бути як присутнім, так і відсутнім у мові перекладу. Зосереджуючи увагу на самому понятті еквівалента, слід розглядати відповідності між словами двох мов, які мають постійний характер і є однозначними незалежно від контексту.

Що стосується *юридичного перекладу*, то культурний контекст є одним із найважливіших аспектів. Культура може мати значний вплив на спосіб вираження та розуміння юридичних понять. Юридичні поняття та термінологія можуть сильно відрізнятись в різних правових системах, тому важливо добре розуміти правову систему, в якій був написаний оригінальний текст, а також правову систему мови перекладу. Окрім правових систем, історичний контекст також може відігравати певну роль у способі вираження правових понять. Важливо розуміти історичні події та культурні впливи, які могли сформувати правову систему та мову, що використовується в юридичних текстах. Культурні цінності також можуть впливати на те, як розуміються і виражаються правові поняття. Наприклад, особистим правам в деяких культурах можуть надавати більшого значення порівняно з іншими. Перекладачі мають також враховувати культурні цінності цільової аудиторії та забезпечувати культурну відповідність перекладу.

Переклад за допомогою пошуку лексичного еквівалента є найбільш популярним і використовуваним методом при перекладі термінології міжнародно-правового дискурсу. Однак це далеко не єдиний метод, який використовують перекладачі для створення адекватного тексту, зрозумілого носіям мови. Важлива увага приділяється також *транслітерації* та *транскрипції*, завдяки яким лексичні одиниці передаються літера за літерою та фонема за фонемою. Такий спосіб перекладу має недоліки, оскільки для слухача перекладений таким чином термін залишиться безглуздим і незрозумілим, що може призвести до повного нерозуміння документа.

Щоб уникнути непорозумінь, у цьому разі популярною практикою для письмового типу перекладу є *створення пояснювальних приміток* в кінці

сторінки, або ж професіонали використовують інший, *описовий метод перекладу*. За допомогою описового перекладу слова відтворюються за допомогою тлумачення, декількох слів або фраз, які описують те чи інше поняття, максимально роз'яснюючи його суть. Цей прийом використовується за відсутності відповідного слова в рідній мові.

Синонімічний переклад є не менш розповсюдженим при перекладі юридичної термінології. У цьому випадку необхідний відповідник у мові перекладу підбирається за допомогою декількох можливих синонімів. У процесі перекладу з іноземної мови на українську, і навпаки, цей спосіб більш характерний при перекладі на українську мову, завдяки її синонімічному багатству.

Прийом *генералізації* має місце в тих випадках, коли замовлена одиниця має еквівалент за змістом у мові перекладу. При цьому важливо, щоб відповідник мав схоже емоційне забарвлення.

Зазначимо, що який би метод не обрав перекладач, його метою завжди буде створення максимально ідентичного тексту, просто перекладеного іншою мовою. Він повинен мати ту саму термінологію та емоційне забарвлення, які точно передаватимуть комунікативну мету тексту.

У міжнародно-правовому дискурсі емоційне забарвлення – це використання мови, яка викликає емоції, а не подає фактичну інформацію. Емоції можуть впливати на те, як люди сприймають і реагують на правові питання, що потенційно може вплинути на результат судового розгляду. Хоча в деяких випадках емоційне забарвлення може бути навмисним, наприклад, в адвокатурі або переконливій мові, в міжнародному правовому дискурсі його зазвичай уникають [53, с. 2] (тут і далі переклад наш).

Загалом, правові рішення мають ґрунтуватися на об'єктивному аналізі фактів і права. Однак у певних контекстах може бути присутнім певне емоційне забарвлення, наприклад, вираження доброї волі або співчуття в преамбулі або вступі до правових документів. Правові поняття, такі як права людини, також можуть викликати емоції, але важливо зберігати об'єктивність і уникати

емоційних висловлювань. Кожен перекладач може зіткнутися з труднощами різного характеру під час перекладу, залежно від його стажу, підготовки та досвіду роботи в галузі перекладу міжнародного права [там же].

Так чи інакше, фахівець повинен докласти максимум зусиль до перекладу, щоб адекватно передати інформацію, адже іноді він відповідає не тільки за якісний переклад, а й за уникнення великих конфліктів і непорозумінь.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

Отже, в першому розділі дослідження були розглянуті теоретичні аспекти декількох понять, а саме юридичний дискурс, фахова мова, термін та професіоналізм й особливості юридичного перекладу в цілому та перекладу міжнародних угод. Проаналізувавши декілька наукових праць з кожної теми, було виявлено, що проблеми дослідження юридичного дискурсу, фахової мови, терміну та професіоналізму до сьогодні не мають єдиного погляду з боку науковців й є не повністю дослідженими. Найбільше викликають дискусії стосовно розмежування та визначення понять “професіоналізм” та “термін”, тому в цьому дослідженні був запропонований новий погляд на цю проблему, який, на нашу думку, також має бути врахований. Стосовно юридичного перекладу та перекладу міжнародних угод, в цьому розділі були детально представлені особливості та труднощі цього напрямку перекладу, з наведеними прикладами з текстів Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

РОЗДІЛ 2. ТАКСОНОМІЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ЮРИДИЧНИХ ПРОФЕСІОНАЛІЗМІВ У КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Для подальшого дослідження способів перекладу юридичних професіоналізмів в текстах Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, насамперед необхідно сформулювати їх класифікацію й визначити, які критерії відіграватимуть важливу роль при перекладі. Розглянемо декілька класифікацій професіоналізмів та термінів.

2.1 Загальні підходи до класифікації професіоналізмів

Українські дослідники пропонують загальну типологію професіоналізмів, згідно з якою виділяють три основні типи:

- науково-технічні професіоналізми (наприклад, *магнітна пам'ять, модульний принцип, IBM, RAM, інтерфейс, оверлей, стандартне програмне забезпечення, волоконнооптичний кабель, автоклавіша*);
- професійно-виробничі (*обновити, (пере)завантажити; зовнішній пристрій; буферний пул; бек файл*);
- просторічно-жаргонні (*кракозябли/крякозяблики - неправильно відображені шрифти кирилиці, аутглюк - програма Outlook Express, фотопоп Adobe Photoshop, пожмакер Page Maker, король дров Corel Draw*) [приклади взято зі статті Федоріва М. Л. “Про особливості комп'ютерного дискурсу” [45, с. 34].

Що стосується суто юридичних професіоналізмів, науковиця Дана Полтавська, у своїй статті “Доцільність вживання професіоналізмів юристами”, підтримує думку, яка була висвітлена раніше декількома вченими, що саме до поняття “*юридичні професіоналізми*” входять, окрім термінології, також агротизми і жаргонізми. Дослідниця наводить такі приклади: “*Розколоти*” замість “*змусити зізнатись*”, “*глухар або вісяк*” замість “*справа про нерозкритий*”

злочин”, “*ксива*” замість “*службового посвідчення*”, наголошуючи на тому, що ці приклади можна знайти у словниках жаргонізмів і мови арго.

Також варто зазначити, що в науці навіть з поняттями “жаргонізм”, “сленгізм” та “арготизм” існує проблема визначення та розмежування. Мовознавець І. Ющук серед соціальних діалектів виокремлює професіоналізми, жаргонізми та арготизми; учений І. Білодід – жаргонізми, професійні жаргонізми та арго. М. Кочерган ототожнює сленг, називаючи його “сленговими словами” з жаргонізмами [15, с. 4].

Отже, до професіоналізмів (у наведеному прикладі юридичних) можна віднести також і сленгізми (див. приклади на ст.

О. Луковенко, у своїй статті “Проблеми класифікації спеціальних лексичних одиниць (професіоналізмів)”, здійснила аналіз і систематизацію поглядів науковців на професіоналізми, зазначивши те, що різновидом професіоналізмів є професійні жаргонізми, які виступають мовними одиницями, що можуть позначати не тільки значущі професійні об’єкти, але й такі характеристики, властивості, відношення, які не представлені в термінах, оскільки не беруть участь у побудові логічної моделі певної галузі знань чи діяльності (наприклад *висяк* – товар, що залежався у магазині).

Дослідниця Т.О. Луковенко запропонувала свою класифікацію професіоналізмів:

– *власне професіоналізми* (ті, що відображають специфічні процеси під час предметно-практичної діяльності людей, наприклад *кусачки* тощо). Такі професіоналізми утворені через метомінізацію та метафоризацію, що визначає такі їхні властивості, як багатозначність та семантична невизначеність: той самий професіоналізм може позначати в різних ситуаціях й контекстах різні об’єкти та поняття. Мовні одиниці цього типу за певних умов можуть набути нормативного характеру й увійти до складу певної терміносистеми (наприклад *сліпа* – низька якість друку чи тиснення без використання фольги (сліпе тиснення));

– *комунікативні професіоналізми* (результат фонетичної, граматичної, словотворчої зміни термінів, що пов'язаний з їхнім пристосуванням до умов усної групової комунікації (мовна економія, відображення характеру взаємовідносин між комунікантами тощо). Такі професіоналізми є засобом короткого та ємного обміну інформацією в умовах колективного спілкування (наприклад *інструменталка* – інструментальний цех, *роба* – робочий одяг, *швейка* – швацький цех, *шпунька* – шпунльний ковпачок і под.) [29, с. 263].

Таким чином робимо висновок, що насправді існує всього декілька підходів до класифікації професіоналізмів та юридичних професіоналізмів, що свідчить про те, що це явище лінгвістики досліджене недостатньо.

2.2 Способи творення професіоналізмів в українській мові

Одним із поширених засобів поповнення складу *професіоналізмів* українські науковці вважають “місцеву творчість” (у межах колективу, підприємства тощо), насамперед за рахунок *префіксації* та *словоскладання*.

Серед найпоширеніших способів творення професіоналізмів української мови виділяють:

1. *Префіксальний* (додавання префіксів *до-* (дообладнати, *декваліфікація*), *недо-* (недопалив, *недовнесок*), *за-* (залозунгувати, *запроцентувати*), *над-* (надзверхплановий);

2. *Суфіксальний* (додавання суфіксів – *ість* (*бойовитість*, *пливучість*, *стрибучість*), *-аж* (*типаж*, *листаж*), *-ація* (*маршрутизація*, *декваліфікація*) та ін. (приклади взято зі статті Пацаранюка Ю.М. та Паламарюка О.Р. “Роль професіоналізмів у мовленні сучасних економістів”) [32].

Українська дослідниця А.О. Лисенко у своїх працях детальніше висвітлила способи утворення українських професіоналізмів, серед яких вона виділила такі:

- вживання загальноновживаного слова у специфічному значенні: *удар* – одиниця швидкості станка, *укол* – ін'єкція, *пересадка* трансплантація;

- спосіб усічення основ слів: *ківер* (кібернетик), *термояд* (термоядерна реакція); скорочення слів: *мехмат* (механіко-математичний факультет), *опер* (оперуповноважений).

- способом метафоричного перенесення: *дно* – нижня частина виробу, *машина* – комп'ютер, *човник* – деталь швейної машинки, *носик* (чайника), *липовий документ* – підробний документ;

- зміна граматичних категорій (уживання іменників абстрактних та речовинних назв у множині): *масла, олії, жири, води, пшениці*; способом префіксації і суфіксації: *бюлетенити, відгул, доукомплектувати, документувати, дообладнання, недовнесок, залозунгувати, пливучість, бойовитість, маршрутизація*; шляхом утворення словосполучень: *проекувати з чистого місця, зробити в потолочних метрах* (проекувальники); *підводити або знайомити рахунки, дебет кредит обганяє, липовий баланс, заморозити рахунки* (бухгалтери).

Зауважимо однак, що у цитованій праці було запропоновано розмежувати поняття “професіоналізм” й “арготизм” та “жаргонізм”, через те, що, як вже було зазначено, необов'язково професіоналізмами виступають слова з емоційним відтінком.

Отже, підсумовуючи, вкажемо на те, що професіоналізми можуть зустрічатися здебільшого в усному мовленні, й як вже було зазначено в попередньому розділі, їх роль та функції можуть змінюватися в залежності від контексту та ситуації мовлення.

У тексті, який був обраний для дослідження, а саме в Угоді про асоціацію між Україною та ЄС, професіоналізми виступають в ролі чітко визначених термінів. Саме тому у наступному підпункті нашої розвідки ми наводимо типологію саме юридичних термінів, які уможливають типологізацію та виокремлення основних характеристик юридичних професіоналізмів на прикладі обраного тексту.

2.3 Типологія французьких юридичних термінів

За нашою думкою, якнайкраще юридичні терміни класифікувала А.О. Лисенко. Зауважимо, що дослідниця надає приклади юридичних термінів українською мовою, оскільки працює з українським матеріалом.

Зважаючи на те, у нашій роботі досліджуємо особливості перекладу французькою мовою юридичного тексту, ми адаптуємо визначені А.О. Лисенко типи юридичних термінів до тексту Угоди про асоціацію між Україною та ЄС)

Отже, найперше можемо класифікувати юридичні терміни за семантичним критерієм, тобто значенням терміна або його прозорістю. Цей критерій науковці визначають ще як критерій “зрозумілості” для тієї чи іншої частини населення [50, с. 206].

Відповідно до цього критерію, розрізняємо три види юридичних термінів:

- *загальноживані*, або терміни в загальноприйнятому значенні: *le bâtiment, le document, la maison, la nature, l'environnement* та ін.

Наведені терміни є звичайними словами, що набули значного поширення, оскільки йдеться про найменування предметів, якостей, ознак, дій, явищ, що однаково використовуються в побутовій мові, художній літературі, ділових документах, законодавстві. Такі терміни прості, доступні, зрозумілі. У законодавстві вони використовуються в загальноприйнятому значенні і ніякого спеціального змісту не мають [там же].

- *спеціально-технічні* – терміни, що мають значення у галузі спеціальних знань, а саме техніки, медицини, економіки, соціології, біології. Наприклад, *le dépôt, le transit, le taux d'intérêt, la rentabilité, les services médicaux, la phonogramme, la pellicule de film* та ін.

- *спеціально-юридичні* – терміни, що мають особливе юридичне значення, якими виражається своєрідність того чи іншого правового поняття. Мовиться про слова чи словосполучення, що дозволяють стисло й разом із тим чітко викласти зміст відповідного нормативно-правового акта [там же]. Наприклад, *la caution, la propriété intellectuelle, la cassation, la convention collective*.

Наступним критерій, за яким можемо типологізувати юридичні терміни, є функційний критерій, тобто особливості вживанням у різних сферах спілкування.

Таким чином, виділяємо такі юридичні терміни, як:

- *загальнонаукові* – терміни, що використовуються в різних наукових дисциплінах і виражають спеціальні поняття широкого профілю (*le processus, le facteur, la dépendance, la fonction*);

- *міжгалузеві* – терміни, що мають невелику продуктивність і вільно використовуються в різних галузях наукових знань (*linguistique et juridique: terme, définition, concept*);

- *вузькоспеціальні терміни* – виражають поняття окремої дисципліни (юриспруденція: *l'application de la loi, l'enquête préliminaire, la ballistique*).

Крім того, юридичні терміни можемо класифікувати, спираючись на критерій наявності / відсутності позамовних зв'язків лексичних одиниць. У цьому разі йдеться про тематичні групи термінів. Така класифікація вважається дуже широкою й визначається, здебільшого, критерієм, що є релевантним до сфери дослідження.

За семантикою, юридичні терміни поділяються на:

- *однозначні* (*l'intégrité physique, l'ordre publique, la non-discrimination*)

- *багатозначні* (*la constitution, le droit, la culpabilité, le crédit, la cour*).

Інший критерій, який дозволяє систематизувати та описувати юридичні терміни, є власне лінгвістичний критерій. Тут маємо на увазі специфіку смислових відношень між лексичними одиницями:

- *родо-видові відношення* (*juriste - avocat*);

- *синонімічні* (*criminel - pénal*);

- *антонімічні* (*accusation - protection; légal - illégal*).

Вартує уваги також і критерій походження терміна. У такому разі йдеться про генетичну класифікацію термінів. Відповідно, виділяють:

- *власне французькі терміни* (*arbitrage, procureur, garant*);

- запозичені терміни (наприклад, з латинської мови: *a priori (apriori)*, *contrat bona fide (un contrat valable)*)

Останній критерій – структурно-композиційний – програмує поділ юридичних термінів за структурою на *прості* (слово: *l'amnistie, la preuve, l'avocat, l'accusé*) або *складені* (словосполучення: *intenter une action, l'enfant adopté, droit d'auteur, l'empreinte digitale*).

У своїй статті “Основи вчення про юридичний термін і юридичну термінологію” Н.В. Артикуца додає також критерій лексико-граматичної належності:

- іменники (*droit, juge, adoption, responsabilité*),
- прикметники (*juridique, légal, criminel*),
- дієслова (*faire appel, arrêter, emprisonner*),
- прислівники (*illégalement, criminellement, sciemment*) [2, с. 2].

Отже, було визначено декілька критеріїв класифікації французьких юридичних термінів, що будуть далі застосовані для створення класифікації юридичних професіоналізмів.

2.4 Способи творення французьких юридичних термінів

О. Федішин у статті “Іменники в системі французьких юридичних термінів” детально описала суфіксальний спосіб творення юридичних термінів (а саме іменників, які є найпоширенішою з усіх граматичних категорій, в ролі яких виступають терміни) у французькій мові. Дослідниця визначила, що при творенні французьких термінів юридичного номінативного характеру найпоширенішими у використанні є суфікси:

-*ation* (і похідні від нього *-ition, -don, -ion*, з яким іменники творяться від основи дієслів тільки 1-ої групи, належать до жіночого роду та означають дію, яка переходить у стан, результат дії, конкретне поняття: *accuser* (звинувачувати) – *accusation* (f) (звинувачення), *intenter* (порушувати справу) – *intention* (f) (намір,

замисел), *reassigner* (повторно викликати в суд) – *reassignation* (f) (повторний виклик в суд).

-ement (з яким іменники творяться від основи дієслів дієслів I і II груп, вказують на назву дії або стану та належать до чоловічого роду: *enlever* (викрадати), *enlevement* (m) – (викрадення), *emprisonner* (ув'язнювати), *emprisonnement* (m) – (тюремне ув'язнення), *assujettir* (покладати обов'язки на когось) – *assujettissement* (m) (підпорядкування).

-age, (з яким іменники творяться завдяки приєднанню до основ перехідних дієслів, що вказують на конкретну дію, належать до чоловічого роду): *chanter* (шантажувати) – *chantage* (m) (шантаж), *témoigner* (давати свідчення) – *témoignage* (m) (свідчення), *forcer* (зламувати) – *forçage* (m) (злом).

-ure (приєднується як до основи іменника, так і до основи дієслова): *blesure* (f) – (тілесне пошкодження), *capture* (f) – (затримання), *clôture* (f) – (завершення судової справи).

-ance (-ence) (віддієслівні суфіксальні іменники з цим суфіксом можуть означати дію або результат дії, найчастіше зустрічається в термінах фінансового права та належать до жіночого роду: *balance* (f) – баланс, *avance* (f) – кредит, банківська ссуда, *assurance* (f) – страхування, *quittance* (f) – розписка.

-eur (іменники з цим суфіксом утворюються від перехідних дієслів і вказують на того, хто виконує певну дію: *assureur* (in) – страхувальник, *tuteur* (m) – піклувальник, *tireur* (m) – стрілець, *apporteur* (m) – акціонер, *violateur* (m) – порушник.

-aire (за допомогою цього суфікса творяться назви діючих осіб: *mercenaire* (m) – найманець, *fonctionnaire* (m) – атестований державний службовець, *allocataire* (m) – особа, яка отримує допомогу, *rétionnaire* (m) – заявник.

-iste, (іменники з цим суфіксом зазвичай позначають професію або заняття людини: *criminaliste* (m) – криміналіст, *récidiviste* (m) – рецидивіст, *anatomiste* (m) – анатоміст).

-ude, (-itude) (іменники з цим суфіксом вказують на фізичну властивість, стан або відношення до когось або до чогось і не є поширеними у юридичній

термінології: aptitude (f) – здатність, abtitude (f) – точка зору, inaptitude au travail – непрацездатність [44, с. 187–190.].

Слід окремо зазначити метафори-терміни, які також займають важливе місце у класифікації термінів.

Метафора оперує образно-асоціативною подібністю, що притаманна лише цьому механізму модифікації значення. Образ, що лежить в основі метафори, являє собою ознаку або низку ознак, релевантних для створення нового значення, і які слугують посередниками між вихідним і метафоричним значеннями.

Як відомо, найбільш поширеним видом семантичної деривації юридичних термінів є метафора (75 %). Основою метафоричного перенесення є схожість предметів, явищ у широкому розумінні, воно пов'язане з їх зіставленням і порівнянням, а нове значення мовної одиниці стає результатом асоціативних зв'язків [25, С. 77-78].

Наприклад, юридичними метафорами-термінами є такі слова, як *le blanchiment d'argent* (відмивання грошей), *la transparence d'information* (прозорість інформації), *le rapprochement de la législation* (наближення законодавства), *le banc des accusés* (лава підсудних), *le champ d'application* (сфера застосування; “*le champ*” в першому значенні – поле як “площа землі, придатної для землеробства”, (за словником Larousse)) [71], *la voie de recours* (засіб правового захисту; “*la voie*” вжито в переносному значенні) та ін.

Жерар Корню, французький учений та лінгвіст, запропонував свою класифікацію юридичних термінів. За його думкою, першу групу складають насамперед такі поняття, що стосуються *сфери судочинства* (“langage de la procédure” / “langage judiciaire”: ampliatif, assertoire, audiencier тощо), *майна та зобов'язань* (“la théorie générale des biens et des obligations”: captatoire, cédant, cessibilité и т. д.), *спадкового права* (“le droit successoral”: délibation, déshérence, dévolutif тощо), *кредитування* (“la théorie générale des biens et des obligations”: captatoire, cédant, cessibilité тощо), *до кредитування* (“le droit du crédit et des sûretés”: fidéjusseur, fiduciaire, fiducie тощо), *договірного права* (“le droit des

contrats spéciaux, surtout les baux”: location, louage, loyer тощо), та деяких інших, які мають відношення до різних галузей права, таких як multipropriété, obligatorieté, ombudsman та ін.). Слова цієї групи не мають інших значень [55, с. 69].

До другої групи Ж. Корню відносить насамперед ключові слова, що позначають основні *поняття юридичної лексики* (“les mots-clés du vocabulaire de base”: *droit, justice, loi* тощо), *судової лексики* (“les mots-clés du vocabulaire judiciaire”: *juge, tribunal, avocat* тощо), *юридичних угод та актів загального характеру* (“les mots-clés désignant les opérations juridiques principales, les actes juridiques courants”: *contrat, convention, promesse* и т. д.) та деякі *інші юридичні поняття* (*héritage, patrimoine, usufruit* і т. д.) [там же].

Розглянуті слова Ж. Корню відносить до центру юридичної термінології. Незважаючи на те, що вони мають спеціальне юридичне значення (наприклад, *juge*), вони є зрозумілими для носіїв мови, бо пов'язані з повсякденним життям суспільства в правовій державі [там же].

Насправді існує чимало класифікацій юридичних термінів, які були запропоновані науковцями з різних країн. Саме для цієї роботи для створення класифікації юридичних професіоналізмів на прикладі досліджуваного тексту, будуть враховані класифікації, що були зазначені вище.

2.5 Особливості функціонування французьких юридичних професіоналізмів в тексті Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС

Варто наголосити на тому, що в цій кваліфікаційній роботі була запропонована думка про те, що *професіоналізми* також можуть вживатися у ролі термінів (в залежності від контексту та ситуації мовлення), тому для вивчення та типологізації *юридичних професіоналізмів* у магістерському дослідженні були обрані критерії з класифікації термінів, а саме критерій значення, лексико-граматичної приналежності, структури, семантики й також побудови шляхом метафоризації.

Отже, наведемо приклади юридичних професіоналізмів з тексту Угоди про асоціацію між Україною та ЄС й детальніше розкриємо їх особливості функціонування.

1. affacturage: спеціально-технічний (фінансова сфера), іменник, простий, однозначний (“Transfert de créances commerciales d'une entreprise à un organisme financier qui se charge, contre rémunération, de leur recouvrement en supportant les risques de non-paiement”) [71].

2. annuler (les avantages): загальноновживаний, дієслово, простий, багатозначний (має два значення, в даному контексті має перше значення “rendre, déclarer quelque chose nul, sans effet”) [71].

3. appareil judiciaire: загальноновживаний, іменник+прикметник, складений, однозначний, побудований шляхом метафоризації (слово “appareil”, перше значення якого є “objet, machine, dispositif électrique, électronique, mécanique, etc., formés d'un assemblage de pièces destinées à fonctionner ensemble” використане у переносному значенні (побудоване шляхом метафоризації) та позначає “ensemble des organes directeurs, administratifs, etc., d'un parti, d'un syndicat, d'une institution, etc. ; ensemble des responsables d'une organisation”) [71].

4. arbitrage: спеціально-юридичний, іменник, простий, багатозначний (перше значення загальне “Action d'arbitrer”, в даному тексті це слово означає “procédure de règlement juridique des différends entre États par les juges de leur choix et sur la base du respect du droit” [71].

5. article: загальноновживаний, іменник, простий, багатозначний (вжито в першому юридичному значенні “partie formant une division ou une subdivision, le plus souvent numérotée, dans un code, un contrat, un traité, un catalogue, etc., et ayant un rapport d'ensemble avec ce qui précède et ce qui suit”) [71].

6. blanchiment d'argent: спеціально-юридичний, іменник+іменник, складений, однозначний.

7. cadre réglementaire: спеціально-юридичний, іменник+прикметник, складений, однозначний (в словнику Liternaute пропонується синонім cadre legal та його визначення “lois et décrets qui encadrent quelque chose”) [72].

8. carte de crédit: спеціально-технічний (фінансова сфера), іменник+іменник, складений, однозначний (“carte à mémoire qui permet à son détenteur d'effectuer des retraits dans un distributeur automatique de billets et/ou des paiements à débit différé dans certains magasins”) [71].

9. cause (de déchéance): спеціально-юридичний, іменник, простий, багатозначний (перше значення – загальне “ce qui produit quelque chose ; raison ou origine de quelque chose”, в даному тексті використовується у вузькому юридичному значенні “raison d'une obligation dans un contrat ; avantage matériel ou moral que propose le contractant”) [71].

10. champ (d'application): загальноновживаний, іменник, складений, багатозначний, в даному контексті побудований шляхом метафоризації, бо вжитий в переносному значенні. Перше значення - “étendue de terre propre à la culture”, друге значення - “domaine dans lequel s'exerce une activité, une étude, etc.” [71].

11. chapitre: загальноновживаний, іменник, простий, багатозначний, в даному контексті вжитий в першому значенні цього слова “division d'un ouvrage, d'un traité, d'un code, etc” [71].

12. chèque: спеціально-технічний (фінансова сфера), іменник, простий, однозначний “titre de paiement tiré sur un banquier ou sur un établissement financier assimilé, qui constitue la forme moderne des règlements et dont la loi rend, dans certains cas, l'emploi obligatoire” [71].

13. code: спеціально-юридичний, іменник, простий, багатозначний (вжитий в значенні “ensemble de règles qui font loi en matière sociale”, так і спеціально-технічний в значенні “ensemble d'instructions en langage machine ou symbolique constituant un programme” [71].

14. contester (une decision): загальноновживаний, дієслово, простий, багатозначний, в тексті вжитий у значенні “remettre quelque chose en cause, refuser de reconnaître la validité de quelque chose, d'une assertion”) [71].

15. corruption: загальноповживаний, іменник, простий, багатозначний (в тексті вжито в першому значенні “action de corrompre, de soudoyer quelqu'un”) [71].

16. crédit: спеціально-технічний (фінансова сфера), іменник, простий, багатозначний (в тексті вжито в значенні “acte par lequel une banque ou un organisme financier effectue une avance de fonds”) [71].

17. crédit-bail: спеціально-технічний (фінансова сфера), іменник, простий, однозначний (“opération de location de biens d'équipement, ou de biens immobiliers à usage professionnel, lorsque cette opération donne au locataire la facilité d'acquérir tout ou partie des biens loués, moyennant un prix convenu tenant compte, au moins pour partie, des versements effectués à titre de loyer”) [71].

18. cybercriminalité: спеціально-юридичний, іменник, простий, однозначний (“ensemble des infractions pénales commises sur les réseaux de télécommunication, en particulier Internet”) [71].

19. décision (administrative): загальноповживаний, іменник, простий, багатозначний (в тексті вжито в значенні “acte par lequel une autorité prend parti après examen”) [71].

20. déclarant: спеціально-юридичний, іменник, простий, однозначний (“personne qui fait une déclaration, notamment à un officier de l'état civil”) [58].

21. dédouanement: спеціально-юридичний, іменник, простий, однозначний (“Action de dédouaner ; résultat de cette action”) [58].

22. demandeur: спеціально-юридичний, іменник, простий, багатозначний (вжито в другому у значенні “Personne qui intente un procès, qui formule une demande en justice”) [58].

23. devise: спеціально-технічний, іменник, простий, багатозначний (вжито у значенні “Moyen de paiement exprimé dans une monnaie et utilisable dans le pays d'émission de cette monnaie ou négociable à l'étranger”) [58].

24. directive: спеціально-юридичний, іменник, простий, багатозначний (в тексті вжито у двох значеннях “En droit de l'Union européenne, acte juridique qui lie l'État membre destinataire quant au résultat à atteindre, tout en laissant aux autorités

nationales la compétence quant à la forme et aux moyens” та “Décision par laquelle l'administration détermine à l'avance la manière dont elle usera de son pouvoir discrétionnaire”) [71].

25. droit exclusif: спеціально-юридичний, іменник+прикметник, складений, однозначний (“Droit pour un cocontractant de se voir demander d'effectuer une prestation de services par un pouvoir adjudicateur, sans mise en concurrence ni aucune publicité. La prestation de services est généralement une mission d'intérêt générale”) [72].

26. droit d'auteur: спеціально-юридичний, іменник, багатозначний (в тексті вжито в значенні “ensemble de privilèges dont bénéficie un auteur sur ses oeuvres originales de l'esprit. Il regroupe le droit moral et les droits patrimoniaux” [72].

27. droit humanitaire: спеціально-юридичний, іменник+прикметник, складений, однозначний (“Droit international qui cherche à limiter les conséquences des conflits armés”) [72].

28. déroger (au droit): спеціально-юридичний, дієслово, простий, багатозначний (вжито у першому значенні “Porter atteinte aux stipulations d'une loi, d'une convention”) [71].

29. effet: спеціально-технічний (фінансова сфера), іменник, простий, багатозначний (вжито у значенні “titre négociable ouvrant droit au paiement d'une somme d'argent à une date fixée”) [58].

30. preuve: загальноживаний, іменник, простий, багатозначний (вжито в першому значенні “élément matériel (exemple document contractuel, attestation) qui démontre, établit, prouve la vérité ou la réalité d'une situation de fait ou de droit”) [71].

31. enquête: загальноживаний, іменник, простий, багатозначний (вжито в значенні “ensemble de recherches ordonnées par une autorité administrative ou judiciaire et destinées à faire la lumière sur quelque chose”) [71].

32. entamer (le processus): загальноживаний, іменник, простий, багатозначний (вжито в значенні “commencer à exécuter une action, à faire quelque chose”) [71].

33. envoi (des produits): загальноживаний, іменник, простий, багатозначний (вжито в значенні “action d’envoyer, de faire partir pour une destination déterminée”) [71].

34. expertise: загальноживаний, іменник, простий, багатозначний (вжито в першому значенні “procédure qui consiste à requérir l’avis d’un ou de plusieurs experts à l’occasion d’un accident, d’un litige”) [58].

35. expirer (les droits expirent): загальноживаний, дієслово, простий, багатозначний (вжито в значенні “arriver à son terme”) [58].

36. exportation: спеціально-технічний (сфера торгівлі), іменник, простий, однозначний (“action d’exporter; le fait d’être exporté”) [58].

37. extradition: спеціально-юридичний, іменник, простий, однозначний “procédure, prévue le plus souvent par des conventions internationales, par laquelle un État accepte de remettre une personne se trouvant sur son territoire à la disposition d’un autre État qui la réclame afin de la faire passer en jugement pour une infraction grave ou de lui faire purger une condamnation pénale”) [58].

38. falsification: загальноживаний, іменник, простий, однозначний (“action de falsifier, d’altérer, de dénaturer volontairement quelque chose pour tromper”) [71].

39. financement du terrorisme: спеціально-юридичний, іменник+прийменник+іменник, однозначний (“l’aide financière, de toute forme, au terrorisme ou à ceux qui encouragent, envisagent ou s’engagent dans ce cadre” (définition de La Banque Mondiale et du Fonds Monétaire International (FMI)) [81, С. 10].

40. fraude: спеціально-юридичний, іменник, простий, однозначний (“Acte malhonnête commis dans l’intention de tromper en contrevenant à la loi ou aux règlements” [71].

41. imitation (d’un produit): загальноживаний, іменник, простий, багатозначний (вжитий в значенні “action de reproduire artificiellement une matière, un objet ou de faire une copie d’un objet de valeur” [71].

42. importation: спеціально-технічний (сфера торгівлі), іменник, простий, багатозначний (вжитий у значенні “action d'importer, de faire entrer dans un pays des produits soumis ou non aux tarifs douaniers” [71]).

43. indûment: загальноживаний, прислівник, простий, однозначний (“d'une manière indue”) [58].

44. injustement: загальноживаний, прислівник, простий, багатозначний (вжитий в значенні “D'une manière injuste, qui va contre l'équité”) [58].

45. injustifiable: загальноживаний, прикметник, простий, однозначний (“qu'on ne peut justifier, excuser”) [58].

46. instance de recours: спеціально-юридичний, іменник+прийменник+іменник, складений, однозначний (визначення перекладено з української “une instance judiciaire chargée de statuer sur les recours déposés contre les premières décisions prononcées par les tribunaux”) [9, с. 4].

47. intégrité physique: спеціально-юридичний, іменник+прикметник, складений, однозначний (“l'interdiction d'empiéter sur la vie, la santé, l'intégrité corporelle et la liberté sexuelle d'un individu, garantie par la loi et par un certain nombre d'autres droits personnels non patrimoniaux”) [72].

48. irrégularité: загальноживаний, іменник, простий, багатозначний (вжитий в значенні “caractère de ce qui n'est pas conforme aux lois, aux règlements, aux usages”) [58].

49. judiciaire: спеціально-юридичний, прикметник, простий, багатозначний (вжитий в значенні “qui est relatif à la justice et, en particulier, à l'administration de la justice. Qui se fait en justice, par autorité de justice”) [58].

50. libertés fondamentales: спеціально-юридичний, іменник+прикметник, складений, однозначний (“les droits primordiaux de l'individu dans un Etat démocratique”) [72].

51. libéralisation: загальноживаний, іменник, простий, однозначний (“action de libéraliser ; fait d'être libéralisé”) [71].

52. licence: спеціально-юридичний, іменник, простий, однозначний (“contrat par lequel le titulaire d'un droit de propriété intellectuelle sur une marque, un brevet, une oeuvre de l'esprit concède un droit d'exploitation à un tiers, moyennant redevance”) [71].

53. légal: спеціально-юридичний, прикметник, простий, однозначний (“conforme à la loi, qui a valeur de loi, qui est défini par la loi”) [71].

54. législation: загальнозживаний, іменник, простий, багатозначний (вжито в значенні “Ensemble des lois d'un pays, des dispositions législatives intéressant un domaine donné”) [71].

55. maintenir (des droits): загальнозживаний, дієслово, простий, багатозначний (вжитий а значенні “Garder, conserver durablement”) [58].

56. marque: спеціально-технічний, іменник, простий, багатозначний (вжито в значенні “désignation distinctive des produits par un fabricant ou un distributeur”) [72].

57. motif (de refus): загальнозживаний, іменник, простий, багатозначний (вжитий в значенні “raison, cause consciente qui porte à agir, qui entre dans la détermination d'un acte volontaire”) [71].

58. non-discrimination: спеціально-юридичний, іменник, простий, однозначний (“absence de discrimination entre des personnes du fait de leur appartenance ethnique, sociale ou politique, ou de leur sexe”) [71].

59. notification: загальнозживаний, іменник, простий, багатозначний (вжитий в значенні “action de notifier, de faire connaître expressément quelque chose à quelqu'un”) [71].

60. obligation загальнозживаний, іменник, простий, багатозначний (вжитий в значенні “lien de droit par lequel quelqu'un est tenu de faire ou de ne pas faire quelque chose”) [71].

61. ordonner (la saisie de biens): загальнозживаний, дієслово, простий, багатозначний (вжитий в значенні “commander quelque chose (à quelqu'un)”) [71].

62. ordre public: спеціально-юридичний, іменник+прикметник, складений, однозначний (“ensemble de règles organisant le fonctionnement de la

Nation au niveau le domaine économique, moral et sanitaire. Lié à l'idée de paix, de sécurité et de liberté, il dépend, au niveau ministériel, du ministère de l'Intérieur”) [72].

63. partie: загальноживаний, іменник, простий, багатозначний (вжитий у значенні “personne, groupe, pays, etc., qui participe à une discussion, une négociation (в даному випадку à un accord)) [71].

64. personne morale: спеціально-юридичний, іменник+прикметник, складений, однозначний (“une personne morale est un groupe de personnes privées (état, collectivité territoriale, société, association, etc.) qui possède en elle-même des droits et des devoirs. La personne morale a le droit d'agir en justice”) [72].

65. personne physique: спеціально-юридичний, іменник+прикметник, складений, однозначний (“personne humaine qui possède des droits dès la naissance et jusqu'à sa mort, un objet de Droit”) [72].

66. phytosanitaire (inspection): спеціально-технічний (аграрна сфера), прикметник, простий, однозначний (“qui assure la protection des plantes, en particulier des cultures ou des forêts, contre les parasites”) [58].

67. porter atteinte: загальноживаний, дієслівна конструкція з дієслова та іменника, складений, однозначний (“nuire à quelqu'un ou le discréditer”) [72].

68. propriété intellectuelle: спеціально-юридичний, іменник+прикметник, складений, однозначний (“ensemble regroupant les droits d'auteur et les droits de propriété industrielle”) [72].

69. protection (des œuvres, de la confidentialité): загальноживаний, іменник, простий, багатозначний (вжитий у значенні “action de protéger, de préserver quelque chose” [71].

70. protéger (l'intégrité des personnes physique): загальноживаний, дієслово, простий, багатозначний (вжитий у значенні “Mettre quelqu'un, quelque chose à l'abri d'un dommage, d'un danger” [71].

71. prudentiel: спеціально-юридичний, прикметник, простий, однозначний (L'adjectif “prudentiel” est utilisé pour faire comprendre que tous les paramètres ont été pris en compte avant de prendre une décision, dans un souci de grande prudence, afin d'éviter toute déconvenue” [72].

72. précurseur (de drogue): спеціально-технічний (біохімія), простий, багатозначний (вжитий в значенні “Composé qui en précède un autre dans une suite de réactions chimiques ou biochimiques” [71]).

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

Роблячи висновок до цього розділу, варто зазначити, що науковцями було запропоновано всього декілька загальних класифікацій професіоналізмів та юридичних професіоналізмів, які можна вважати недосконалими, оскільки не були враховані всі специфічні аспекти цього поняття, які були описані в попередньому розділі. Далі була представлена класифікація юридичних термінів, запропонованою українською дослідницею А. Лисенко, яка, на нашу думку, найбільш детально та ґрунтовно описала кожен критерій, за яким були наведені приклади французькою мовою. Ця класифікація послугувала основою для створення авторської класифікації юридичних професіоналізмів, актуальної для цього дослідження. Були виділені чотири основні критерії для класифікації: критерій значення, лексико-граматичної приналежності, структури, семантики та побудови шляхом метафоризації. В останньому пункті розділу було проаналізовано функціонування юридичних професіоналізмів в текстах Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, з детальним аналізом кожного професіоналізму.

РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ ФРАНЦУЗЬКИХ ЮРИДИЧНИХ ПРОФЕСІОНАЛІЗМІВ (НА МАТЕРІАЛІ ТЕКСТУ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС)

Переклад *юридичної термінології* є одним із найскладніших і найвідповідальніших видів перекладу, особливо коли йдеться про тексти міжнародних договорів, таких як Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. У цьому розділі ми розглянемо особливості перекладу *французьких юридичних професіоналізмів* та *термінів* українською мовою на матеріалі тексту Угоди, виявимо та схарактеризуємо основні способи та специфіку перекладу в різних контекстах.

3.1. Специфіка перекладу французької юридичної термінології у тексті Угоди про асоціацію між Україною та ЄС

Перш ніж визначити особливості та способи перекладу французьких *юридичних термінів та професіоналізмів* у тексті Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, слід зазначити декілька підходів до класифікації *перекладацьких трансформацій*, запропонованих низкою видатних лінгвістів і перекладознавців. Насамперед варто згадати класифікацію відомих учених Ж.-П. Віне і Ж. Дарбельне, які зробили значний внесок у дослідження теорії перекладу у середині 20-го століття.

Досліджуючи концепцію двосторонності мовного знака, значення і значущості знака, співвідношення мови і мовлення, канадські вчені Ж.-П. Віне та Ж. Дарбельне виокремлюють два види перекладу: *прямий та непрямий*. За думкою науковців, *непрямий переклад* застосовується, коли *прямий* переклад неможливий, оскільки він порушує сенс або взагалі не має сенсу, порушує норми мови або не відповідає ситуації.

У своїх дослідженнях вчені не згадують власне поняття “трансформація”, але пропонують певні прийоми, які варто застосовувати під час перекладацької роботи.

До способів *прямого перекладу* перекладознавці відносять:

1. *Запозичення*, тобто передача слова з мови оригіналу безпосередньо мовою перекладу без формальних або семантичних змін, є найпростішим з усіх перекладацьких прийомів. Запозичення використовуються для того, щоб заповнити семантичну “прогалину” в мові перекладу та передати національний характер. Наприклад, для того, щоб передати особливості культури країни, мова якої перекладається (в конкретному випадку з французької), можна застосувати такі іншомовні слова, як “круасан”, “от кутюр”, “Тур Де Франс”. Деякі із запозичень настільки набувають широкого використання, що з часом стають входять до лексики цільової мови і вже не вважаються запозиченнями.

2. *Калькування*, як особливий вид запозичення, коли певний вираз або структура передається з іноземної мови в дослівному перекладі. Наприклад, “transfrontial” – “транскордонний”, “interregional” – “міжрегіональний”, “le centre d'intérêt” – “центр (коло) інтересів” (приклади взято з тексту Угоди про асоціацію між Україною та ЄС й частково зі статті І. В. Смущинської “Калькування у французькій мові”) [52], [38, с. 289].

3. Дослівний переклад – переклад “слово в слово”, що передбачає перехід від мови оригіналу до мови перекладу, що призводить до створення правильного та ідіоматичного тексту, а перекладач при цьому стежить лише за дотриманням обов'язкових норм мови. Наприклад, “*le respect du principe de l'État de droit*” – “повага до принципу верховенства права” (приклади взято з тексту Угоди про асоціацію між Україною та ЄС) [52].

До способів *непрямого перекладу*, Ж.-П. Віне і Ж. Дарбельне відносять:

1. *Транспозицію* – заміна однієї частини мови іншою частиною мови без зміни сенсу всього повідомлення. У фразі “*la loi sera adoptée demain*” шляхом транспозиції дієслово замінюється іменником “*завтра відбудеться прийняття закону*”.

2. Модуляція – це зміна форми повідомлення, яка виникає внаслідок зміни точки зору, під якою щось розглядається. Цей вид перекладацької стратегії використовується, коли перекладений текст хоча і є граматично правильним, але суперечить “духу” мови перекладу. Наприклад, “*ce n’est pas facile*” – “це важко”.

3. *Еквівалентність* – опис у двох текстах однієї і тієї ж ситуації, використовуючи абсолютно різні стилістичні та структурні засоби. Більшість еквівалентів є сталими і використовуються при перекладі ідіом, прислів'їв, іменних або дієприкметникових зворотів тощо. Загалом, прислів'я є типовим прикладом еквівалентів. Так, “*il pleut à seaux/des cordes*” перекладається як “*ліє дощ як з відра*”.

4. *Адаптація* – є особливим видом еквівалентності, а саме ситуативною. Вона передбачає зміну культурного контексту ситуації мови оригіналу внаслідок соціокультурних відмінностей між представниками різних країн, мовами яких здійснюється переклад. У таких випадках перекладачі створюють нову ситуацію, яку можна розцінювати як еквівалентну [83, с. 135-136]. Наприклад, “*faire d'une pierre deux coups*” – “вбити двох зайців”, “*promettre la lune*” – “обіцяти золоті гори”, “*être dans les choux*” – “вскочити в халену”, “*le garde des Sceaux*” – “Міністерство Юстиції Франції”.

Згадуючи власне про саме поняття “*перекладацькі трансформації*”, які дослідники визначають як “міжмовні перетворення, перебудова елементів вихідного тексту та операції перефразування з метою досягнення перекладацького еквіваленту” [28, С. 73], варто відзначити, що їх дослідження здійснювалися здебільшого радянськими та вітчизняними вченими, такими як Я. Рецкер, В. Карабан, Л. Комісаров, Л. Латишев, О. Швейцер та ін. *Перекладацькі трансформації* застосовують для того, щоб перетворити елементи вихідного тексту та досягти еквівалентності в перекладі, тобто зберегти рівність змістовної, семантичної, стилістичної та функціонально-комунікативної інформації в оригіналі та перекладі.

О. Швейцер розрізняє такі групи трансформацій:

1) трансформації на компонентному рівні семантичної валентності у разі застосування різного роду замін. Наприклад, заміна морфологічних засобів лексичними, іншими морфологічними, синтаксичними або фразеологічними та інші;

2) трансформації, що здійснюються на референціальному рівні, а саме:

- конкретизація (або гіпонімічна трансформація);
- генералізація (гіперонімічна трансформація);
- заміна реалій (інтергіпонімічна трансформація);
- переклад за допомогою реметафоризації (синекдохічна трансформація);
- метонімічні трансформації;
- реметафоризації (заміни однієї метафори іншою);
- деметафоризації (заміни метафори її антиподом – неметафорою);
- комбінації вищезазначених трансформацій;

3) трансформації на стилістичному рівні: компресія і розширення. Під компресією мається на увазі еліпсис, семантичне стягнення, опущення надлишкових елементів і лексичне згортання [там же].

Український перекладознавець В. Карабан запропонував класифікувати лексичні трансформації й виокремив такі:

- конкретизацію значення слова;
- генералізацію значення слова;
- додавання слова;
- вилучення слова;
- заміну слова однієї частини мови на слово іншої частини мови;
- перестановку слова [4, с. 143].

У свою чергу, Я. Рецкер виділяє лише два види трансформації:

1) *граматичні*, до яких належать заміни частин мови або членів речення, цілісні перетворення речень;

2) *лексичні*, що включають конкретизацію, генералізацію, диференціацію значень, компенсацію втрат, антонімічний переклад, що виникають у процесі перекладу [5, с. 7], [17, с. 148].

Що стосується особливостей перекладу *юридичних термінів* загалом, то слід спочатку зазначити одну з новітніх класифікацій, запропоновану німецьким ученим Радегундісом Штольце: дослівний переклад; запозичення; заміна терміном із цільової правової системи; використання гіпероніма, який є більш загальним; переклад із роз'яснювальним розширенням тексту; заміна терміном із цільової правової системи із зазначенням вихідного терміна в дужках; використання вихідного терміна з дужкою; створення неологізму [84, с. 66].

І. М. Клименко, І. С. Зоренко в своїх розвідках про аспекти юридичного перекладу, виділяють такі перекладацькі трансформації для перекладу юридичної термінології:

- *Транскрипція й транслітерація*. Транскрипція є звуковою відповідністю оригіналу, а транслітерація – буквеною.

- *Калькування*, що передбачає переклад слів та словосполучень зі збереженням структури оригіналу.

- *Конкретизація*, що являє собою лексичну трансформацію, унаслідок якої слово (термін) ширшої семантики замінюється словом (терміном) вузької семантики.

- *Генералізація*, що являє собою лексичну трансформацію, яка передбачає зміну терміна вузької семантики на термін ширшої семантики.

- *Додавання слова*. При перекладах термінологічної лексики часто виникає потреба в додаванні слова, що зумовлюється так званою компресією мови. Суть цієї трансформації передає інша її назва – *ампліфікація*. Без таких трансформацій неможливий адекватний переклад значної кількості юридичних термінів. Задля дотримання норм української мови та забезпечення адекватності перекладу у структуру фрази українською мовою доводиться вводити семантичні компоненти, які в оригіналі лише мають на увазі. Основне завдання перекладу в такому разі – це збереження смислу оригіналу.

- *Вилучення слова* – явище, протилежне додаванню. Вилучаються семантично надлишкові елементи оригіналу, тобто ті елементи смислу, які певним чином дублюються в оригіналі, або передача яких мовою перекладу може порушити норми останньої.

- *Заміна частин мови*. Спосіб заміни частин мови застосовують тоді, коли переклад такою ж частиною мови міг би спричинити порушення граматичних норм мови перекладу та традиційного слововживання.

- *Перестановка слова*. При перекладі лексичні елементи міняються місцями.

- *Смисловий розвиток* – це лексична заміна, що будується на причинно-наслідкових зв'язках понять, що можуть взаємно замінюватися. При цьому замінюються як слова, так і словосполучення. Логічний зв'язок між такими поняттями має бути очевидний і семантично достатній, щоб у перекладі причину можна було б замінити наслідком чи навпаки, або (в іншому разі) ціле частиною.

- *Антонімічний переклад* (формальна негативація чи позитивація) полягає в тому, що форма слова або словосполучення в оригіналі замінюється на протилежну: позитивна – на негативну і навпаки.

- *Експлікація* – це лексико-граматична трансформація, коли лексична одиниця мови оригіналу замінюється словосполученням, яке описує (експлікує) її значення мовою перекладу. Також можливий переклад за допомогою транскрипції, що загалом часто поєднується з описовим перекладом для досягнення більшої смислової точності передачі терміна.

- *Описовий метод* застосовується переважно при перекладах термінів, якщо короткі словникові відповідники в українській мові відсутні. Недоліком цього методу є його громіздкість, але без нього подекуди обійтися не можна [22, с. 86-89].

Щодо перекладу *термінології міжнародних договорів*, то слід зазначити, що вони, як правило, вживаються тільки в одному, специфічному для певної інформаційної галузі значенні, і саме в тому, яке не викликає подвійного тлумачення. При перекладі юридичної термінології текстів міжнародних

договорів, одним із основних є принцип “збереження і єдності форми та змісту” і принцип “контекстності”. Метою першого принципу є точна передача форми понять та їх основного значення (змісту). Другий принцип передбачає збереження змісту, але переклад терміна безпосередньо залежить від контексту. Використовуючи обидва шляхи при відтворенні термінології, зберігається основний смисл слів, але їх переклад при цьому варіюється залежно від контексту. Іноді в самому договорі укладачі вдаються до тлумачення значення термінів, якого вони набуватимуть у певному контексті [14, с. 4].

При перекладі міжнародних договорів застосовуються такі *способи перекладу*, як:

- *Запозичення* (в тексті Угоди про асоціацію України з ЄС представлені запозичення з французької та англійської мов).

- *Калькування* – прийом перекладу термінів, коли відповідником простого чи (частіше) складного терміна мови оригіналу в мові перекладу вибирається, як правило, перший за порядком відповідник у словнику. Необхідно зауважити, що калькування можна застосовувати тільки тоді, коли утворений таким чином перекладний відповідник не порушує норми вживання і сполучуваності слів в українській мові.

- *Транскодування* – спосіб перекладу, коли звукова або графічна форма слова передається засобом алфавіту. Виділяють чотири типи транскодування: *транскрибуванням* (передача звукової форми слова мови оригіналу) та *транслітерацією* (передача слова мови оригіналу по літерах), *змішаним транскодуванням* (використання транскрибування з елементами транслітерації і навпаки), *адаптивне/практичне транскодування* (слово мови оригіналу адаптується до структурних особливостей мови перекладу). Оскільки транскодоване слово має одне значення, то такий спосіб перекладу застосовується у випадках, коли в мові перекладу необхідно створити чітко однозначний термін.

- *Заміна слова однієї частини мови на слово іншої частини мови (транспозиція)* застосовується у тих випадках, коли збереження частиномовної

характеристики слова, що перекладається, призводить до порушення граматичних норм мови перекладу та слововживання.

- *Описовий переклад*, тобто прийом перекладу лексичних одиниць мови оригіналу, коли слово, словосполучення, термін чи фразеологізм замінюється в мові перекладу словосполученням (або більшим за кількістю компонентів словосполученням), яке адекватно передає зміст цього слова або словосполучення (терміна).

- *Розширення* як вид перекладацької трансформації застосовується тоді, коли рівень складності речення у вихідній мові нижче, ніж вимагається для певного контексту в мові перекладу.

- *Вибір варіантного відповідника*. Цей вид лексичних трансформацій відноситься переважно до багатозначних слів. У таких випадках, під час перекладу, основна увага приділяється контексту, оскільки виконання цих трансформацій полягає у виборі конкретного значення слова або словосполучення з синонімічного ряду слів в мові оригіналу.

- *Контекстуальна заміна*. Принцип вибору контекстуальної заміни схожий на вибір варіантного відповідника, але в даному випадку слово обирається не зі списку синонімів, які визначені у словнику, а з урахуванням контексту та його конкретного значення. Перед прийняттям остаточного рішення щодо перекладу, необхідно ретельно перевірити наявність синонімів у цільовій мові. Якщо синоніми відсутні, вибирається контекстуальна заміна, опираючись на власне знання в даній галузі.

- *Додавання* – процес перекладу слова з вихідного тексту, який включає більше мовних елементів з метою розкриття необхідної імпліцитної інформації, щоб читач міг краще розуміти поняття, яке йому невідоме

- *Вилучення слів (компресія)* - один із видів трансформацій, під час яких видаляються “надлишкові” мовні елементи з вислову, форми слова або словосполучення, які не несуть суттєвого значення для лексеми.

- *Антонімічний переклад* відрізняється тим, що він полягає у зміні значення слова оригіналу на його протилежне значення у мові перекладу.

- *Дослівний переклад* – передача іноземного скорочення еквівалентним українським скороченням [3, с. 20-22]

- *Конкретизація*. Під час конкретизації слово замінюється іншим словом, яке має широке або вузьке значення. У результаті створюється певна відповідність.

- *Узагальнення (або генералізація)* – трансформація, що використовується в тих випадках, коли супідрядність лексичних одиниць відрізняється [39, с. 71].

Приклади та аналіз перекладацьких трансформацій, що застосовувалися в перекладі тексту Угоди про асоціацію між Україною та ЄС детально описані в наступному пункті.

Також варто зазначити, що Угода про асоціацію між Україною та ЄС входить до європейського юридичного дискурсу. Переклад юридичних текстів у контексті законодавства ЄС вже кілька років є предметом лінгвістичних досліджень і дискусій.

Посилаючись на специфічну процедуру перекладу в Європейській Комісії, перекладознавиця та дослідниця нових підходів до юридичного перекладу С. Сарчевич стверджує, що більш доречніше назвати цю процедуру не перекладом юридичних текстів, а *складанням юридичних текстів*, тоді як дослідник Домінік Космай, лінгвіст та голова відділу “Законодавче планування та сесії Генеральної Асамблеї” в Європейському економічному та соціальному комітеті, у своїй праці “Мова Європи: Багатомовність та переклад в інституціях ЄС” пропонує термін “*спільне складання текстів усіма мовами ЄС*”, а не “переклад усіма 24 мовами ЄС” [73, с. 11] (тут і далі переклад наш).

Однак практика процедури перекладу в DGT (Directorate General for Translation – Генеральному директораті з питань перекладу) Європейської Комісії показує, що первинні правові документи ЄС спочатку складаються одночасно трьома робочими мовами ЄС – англійською, французькою та німецькою, а потім перекладаються всіма іншими офіційними мовами. У зв'язку

з цим можна стверджувати, що в процедурі перекладу в ЄС радше йде мова про початковий текст, ніж про вихідний [там же].

Двома важливими принципами спільного складання / перекладу юридичних текстів є *принцип правової визначеності всіх мовних версій* та *принцип правової уніфікації*. Останній принцип полягає в тому, що все законодавство ЄС має тлумачитися однаково на всій території Союзу, оскільки держави-члени мають використовувати спільну номенклатуру, уніфікуючи свої різні правові поняття [там же].

З цією метою було розроблено багатомовну лексику європейського права та створено термінологічну базу даних Європейської Комісії (EurLex). У такому складному поєднанні правових матеріалів, мов і засобів перекладу необхідно дотримуватися певних правил і принципів. Оскільки адресатами законів ЄС є не лише фахівці в галузі права, але й пересічні громадяни в країнах-членах ЄС, усі мовні версії повинні гарантувати правову визначеність для всіх і давати їм можливість звертатися до інституцій та судів ЄС [там же].

Окрім правової визначеності та правової уніфікації, третім найважливішим принципом, що регулює всю процедуру складання та/або перекладу, є *принцип стандартизації*. Стандартизація стосується термінологічного, фразеологічного та візуального узгодження правових текстів усіма офіційними мовами ЄС. Це також включає графічно ідентичне оформлення тексту, однакову структуру статей і розділів, однакову кількість речень і крапок в усіх мовних версіях [там же].

Угода про асоціацію між Україною та ЄС, яка є об'єктом дослідження в цій кваліфікаційній роботі, перекладена 23 офіційними мовами ЄС і кожна з її мовних версій вважаються однаково автентичними.

Термінологія ЄС потребує постійного оновлення, але швидке здійснення цього процесу не завжди можливо через постійні інтенсивні та швидкі зміни на всіх рівнях функціонування права ЄС, тому була створена система пам'яті перекладів EURAMIS, яка оновлюється щодня. Постійні зміни в праві ЄС та поправки до його первинних і вторинних правових джерел вплинули на

використання гіперонімів і термінів, що походять з англійської та французької мов, які є основними мовами комунікації в інституціях ЄС. Ці терміни використовуються у специфічному для права ЄС значенні, яке в деяких випадках є ширшим або вужчим за їх первинне значення [там же, с. 12].

Таким чином, робимо висновок, що існує багато різних класифікацій перекладацьких трансформацій, як загальних, так і спеціальних для юридичного перекладу, в яких більшість типів з кожної застосовуються при перекладі юридичних термінів. Також було визначено особливості здійснення перекладу правової документації ЄС, що є важливим для розуміння специфіки перекладу тексту, що досліджується.

3.2 Використання перекладацьких трансформацій при відтворенні українською мовою французьких юридичних професіоналізмів

У нашому дослідженні *юридичні професіоналізми*, які ми виокремили у тексті Угоди про асоціацію між Україною та ЄС [52], були поділені за *лексико-граматичною приналежністю* на 4 типи: іменники або прийменниково-іменникові конструкції, прикметники, дієслова та прислівники.

Пропонуємо розглянути особливості перекладу *юридичних професіоналізмів* цих 4 типів на матеріалі наведених прикладів з тексту Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, які подано в алфавітному порядку. Зауважимо, однак, що виокремлені нами 4 види професіоналізмів можуть мати певні модифікації у тексті Угоди, ставати комбінованими, утворюючи стійкі пари словосполучень, до прикладу іменник + прикметник.

1. Професіоналізми-іменники

Іменник “*affacturage*”, що походить зі сфери фінансів, в тексті перекладено як “факторинг”, через *запозичення* з англійської мови, з якої було перекладено шляхом транслітерації. Такий самий відповідник надає французько-український та українсько-французький словник юридичних та економічних термінів, а також

його коротке тлумачення “оплата спеціалізованою організацією рахунків постачальника” [41, с. 17] (далі скор. – словник юр. та ек. термінів). Також в українській мові існує термін “факторство” й у тлумачному словнику потрактовується як “посередництво в укладанні торговельних і біржових угод” [6, с. 1526] в дещо іншому значенні, хоча є більш характерним для української мови через суфікс “ств(о)”.

Іменник “*arbitrage*”, що є спеціально-юридичним професіоналізмом, в тексті перекладено шляхом *транспозиції* “арбітражний”, (бо використане з артиклем “*de*”, позначаючи ознаку іменника, з яким він використаний).

Приклад з контексту: “*demander la constitution d'un groupe spécial d'arbitrage*” – “*подати запит про створення арбітражної групи*”. Словник юр. та ек. термінів пропонує перекласти “арбітраж”, а для українського слова “арбітражний” пропонує французьке “*arbitral*” [41, с. 450].

Іменник “*article*”, яке має різні значення й у тексті вжито в суто юридичному значенні, перекладено українським *еквівалентом* “стаття”; такий самий відповідник надає словник юр. та ек. термінів [41, с. 27]. У досліджуваному тексті цим словом позначаються статті Угоди разом із номером.

Прийменнико-іменникова конструкція “*le blanchiment de capitaux*” в тексті перекладена українським *еквівалентом* “легалізація (відмивання) коштів”. У словнику юр. термінів перекладено так само [41, с. 56].

Слово “*la charte*” також багатозначне, а в тексті перекладене такими *варіативними відповідниками*, як “статут” та “хартія”. Такі самі відповідники пропонує словник юр. та ек. термінів [41, с. 42].

Приклади вживання в контексті: “*conformément aux règles internationales, dont le traité de 1994 sur la Charte de l'énergie*” – “*відповідно до міжнародних правил, зокрема Договору до Енергетичної Хартії 1994 року*”; “*dans le respect des principes de la charte des Nations unies*” – “*відповідно до принципів Статуту ООН*”.

Іменник “*le code*” багатозначне, в тексті перекладене декількома *варіативними відповідниками*, такими як “код” та “кодекс”. У словнику юр. та

ек. термінів, це слово перекладене як “кодекс” [41, с. 49] Приклади вживання в різних контекстах: “selon les définitions du code sanitaire pour les animaux terrestres ou du code sanitaire pour les animaux aquatiques de l'OIE” – “згідно з визначенням Міжнародного кодексу здоров'я тварин та водних тварин МЕБ”; “biens énergétiques”: le gaz naturel (code SH 27.11)” - “енергетичні товари” означає природний газ (код ГС: 2711)”, “la reproduction du code ou la traduction de la forme de ce code” - “відтворення коду і трансляція його форми”.

Іменник “le crédit-bail”, що є терміном з фінансової сфери, перекладене в тексті як “лізинг”, що, у свою чергу, є *запозиченням* з англійської мови, яке було утворене шляхом *транслітерації*. У словнику юр. та ек. термінів, окрім цього варіанту перекладу, пропонується також “кредит-оренда” [41, с. 89].

Іменник “la cybercriminalité” – спеціально-юридичний професіоналізм, перекладений у тексті відповідником “кіберзлочинність”, *напівкалькою*. У словнику юр. та ек. термінів це слово відсутнє. Це можна пояснити тим, як зазначають дослідники, що “будь-які терміни із частиною “кібер-” на сьогодні ще не отримали сформованого визначення ні на науковому, ні на нормативно-правовому рівнях та залишаються предметом наукової дискусії” [18, с. 67], ймовірно через те, що ці слова є новими у мові, тому їх певною мірою можна вважати неологізмами.

Іменник “déclarant”, що є спеціально-юридичним професіоналізмом, у тексті Угоди перекладений як “декларант”, шляхом *транслітерації*. У словнику юр. та ек. термінів пропонується варіант перекладу “заявник”, а також “подавач декларації”. У тексті Угоди цей професіоналізм уживається в контексті “dans la réglementation douanière, à la demande du déclarant”, де йдеться про заявника як про подавача митної декларації.

Іменник “demandeur” у тексті угоди перекладений українським *еквівалентом* “заявник”. У словнику юр. та ек. термінів пропонуються й інші варіанти перекладу: “позивач”, “заявник” та “скаржник”.

Іменник “les dommages-intérêts”, що є спеціально-юридичним професіоналізмом, у тексті перекладений українськими *еквівалентами*

“відшкодування збитків”. У словнику юр. та ек. термінів пропонується варіант “збитки” та “сума, що виплачується на відшкодування збитків”.

Іменник “*l’effet*”, що торкається фінансової сфери, у тексті перекладений варіативним відповідником “вексель”. У словнику юр. та ек. термінів для цього значення слова пропонуються варіанти перекладу “цінний папір”, “тратта”.

Комбіновані юридичні професіоналізми (іменник + прикметник / іменник + іменник з прийменником):

Професіоналізм “*l’appareil judiciaire*” у тексті перекладений як “судова влада” через український відповідник й перестановку слів, оскільки за нормами української мови прикметник вживається перед іменником. У словнику юр. та ек. термінів пропонується варіант перекладу “судовий апарат” [41, с. 23].

Професіоналізм “*le certificat de dépôt*”, що вживається в фінансовій сфері, у тексті перекладений як “депозитний сертифікат” шляхом транслітерації та часткової транслітерації з додаванням суфіксу –ний, що є характерним для української мови у слові “депозитний”. У словнику юр. та ек. термінів, окрім цього варіанту перекладу, також пропонується “свідоцтво про вклад” [41, с. 40].

Професіоналізм “*la criminalité organisée*” у тексті перекладений українським еквівалентом “організована злочинність”, а також шляхом перестановки слів. Такий самий варіант перекладу представлено у словнику юр. та ек. термінів [41, с. 91].

Професіоналізм “*la décision préliminaire*” у тексті перекладений українським еквівалентом “попереднє рішення” й перестановкою слів. У словнику юр. та ек. термінів пропонується дещо інший варіант перекладу – “*la décision préalable*” [41, с. 94].

Професіоналізм “*le droit exclusif*” у тексті перекладений українським еквівалентом “виключне право” та перестановкою слів. Такий самий варіант перекладу представлено у словнику юр. та ек. термінів [41, с. 124].

Професіоналізм “*le droit d’auteur*” у тексті перекладений українським еквівалентом “авторське право” та перестановкою слів. Такий самий варіант перекладу представлено у словнику юр. та ек. термінів [41, с. 122].

Професіоналізм “*l’exception prudentielle*” у тексті перекладений як “пруденційний виняток” за допомогою українського еквіваленту для слова “exception” та транслітерацією з додаванням суфікса –ний для слова “prudentielle”, а також перестановкою слів. У словнику юр. та ек. термінів пропонується для слова “exception” також такі варіанти, як “виключення” та “вилучення” [41, с. 155]. Переклад слова “prudentielle” у словнику відсутній.

Професіоналізм “*l’immigration clandestine*” у тексті перекладений як “незаконна імміграція”, слово “clandestine” передане українським варіативним еквівалентом, іменник “immigration” перекладене шляхом транслітерації з додаванням закінчення “я”. У словнику юр. та ек. термінів слово “immigration” перекладено так само [41, с. 155]. Переклад слова “clandestine” у згаданому словнику відсутній, а у французько-українському словнику юридичних термінів (за заг. ред. проф. С. В. Ківалова, проф. Н. В. Петлюченко) (далі скор. – словник юр. термінів) пропонується переклад “таємний”, “прихований”, “потаємний”; “підпільний” [46, с. 73].

Професіоналізм “*l’instance de recours*” у тексті перекладений як “апеляційний орган” українським еквівалентом та перестановкою слів. У словнику юр. та ек. термінів пропонуються також варіанти “апеляційна інстанція” та “касаційна інстанція” [41, с. 207].

Професіоналізм “*les libertés fondamentales*” у тексті перекладений як “основоположні свободи” українським еквівалентом та перестановкою слів. У словнику юр. та ек. термінів слово “libertés” перекладене так само [41, с. 228], однак пропонуються також варіанти “права”, “переваги” в другому значенні. В іншому французько-українському словнику юридичних термінів для “*les libertés fondamentales*” пропонується переклад “основні свободи” [46, с. 104].

Професіоналізм “*les mesures de sauvegarde*” у тексті перекладений як “спеціальні заходи” українським варіативним відповідником та перестановкою слів. У словнику юр. та ек. термінів запропоновано варіант перекладу “заходи по нагляду”, “заходи по охороні” [41, с. 250].

Професіоналізм “*la personne morale*” у тексті перекладений як “юридична особа” українським *відповідником* та *перестановкою слів*. Такий самий переклад у словнику юр. та ек. термінів [41, с. 293].

Професіоналізм “*la personne physique*” у тексті перекладений як “фізична особа” українським *відповідником* та *перестановкою слів*. Такий самий переклад у словнику юр. та ек. термінів [41, с. 294].

2. Юридичні професіоналізми-прикметники

Професіоналізм “*arbitraire*” у тексті перекладений декількома варіантами в різних контекстах. Наприклад, “*d’appréciation de manière arbitraire*” перекладено шляхом *модуляції* як “оцінювання на власний розсуд”; у словосполученні “*discrimination arbitraire*”, яке неодноразово зустрічається в тексті, перекладений *варіативним відповідниками* “довільна” та “навмисна”. У словнику юр. та ек. термінів запропоновано варіанти перекладу “самоправний”, “беззаконний”, “довільний” [41, с. 25].

Професіоналізм “*brevetable*” у тексті перекладений як “патентноспроможний” українським *еквівалентом*. Такий самий переклад у словнику юр. та ек. термінів, а також пропонується варіант “охороноздатний” [41, с. 36].

Професіоналізм “*criminel*” у тексті перекладений українським *еквівалентом* “кримінальний”. Такий самий переклад у словнику юр. та ек. термінів, а також пропонується варіант “злочинний” [41, с. 91].

Професіоналізм “*institutionnel*” у тексті перекладений як “інституційний” *транслітерацією* та додаванням суфікса *-ний*. У словнику юр. та ек. термінів запропоновано варіант “інституціональний” [41, с. 207].

Професіоналізм “*injustifiable*” у тексті перекладений як “невиправданий” українським *еквівалентом*. У словнику юр. та ек. термінів слово “невиправданий” французькою представлено варіант “*injustifié*” [41, с. 205].

Професіоналізм “*judiciaire*” у тексті перекладений як “судовий” українським *еквівалентом*. Такий самий переклад у словнику юр. та ек. термінів [41, с. 216].

Професіоналізм “*légal*” у тексті перекладений декількома варіантами в різних контекстах. Наприклад, *варіативним відповідником* “законний”: “*les non-ressortissants en situation légale*” – “іноземців, які проживають на законних підставах”; *варіативним відповідником* “законодавчий”: “*métrologie légale et fondamentale*” – “законодавчої та фундаментальної метрології”; *варіативним відповідником* “правовий”: “*prescriptions légales*” – “правові вимоги”; у певному контексті *опускається і не перекладається*: “*un régime légal de sécurité sociale*” – “системи соціального забезпечення”; шляхом *модуляції*: “*qu'elle est interdite par une disposition légale ou réglementaire*” – “через заборону відповідно до законів або інших актів”; *варіативним відповідником* “нормативний”: “*obligations légales*” – “нормативні вимоги”. У словнику юр. та ек. термінів запропоновано варіанти перекладу “законний”, “легальний”, “встановлений законом” [41, с. 223].

Професіоналізм “*non-discriminatoire*” у тексті перекладений українським еквівалентом “недискримінаційний”. В обох словниках переклад цього терміна відсутній.

Професіоналізм “*rénal*” у тексті перекладений українським *еквівалентом* “кримінальний”. Такий самий переклад у словнику юр. та ек. термінів, а також запропоновано варіант перекладу “кримінально-правовий” [41, с. 289].

Професіоналізм “*réglementaire*” у більшості випадків в тексті перекладений *варіативними відповідниками*, в залежності від контексту й також деякими іншими способами, наприклад: “правовий”: “*le cadre réglementaire*” – “правова база”; “законодавчий”: “*leur environnement réglementaire*” – “законодавче поле”; “регулятивний”: “*la réforme réglementaire*” – “регулятивних реформ”; “підзаконний”: “*les dispositions législatives, réglementaires et administratives*” – “свої закони, підзаконні акти та адміністративну практику”; “нормативно-правовий”: “*les pratiques réglementaires*” – “нормативно-правові акти”; шляхом генералізації (для словосполучення “*l'autorité réglementaire*”): “*des capacités administratives de l'autorité réglementaire nationale*” – “адміністративної спроможності національного регулятора”; “регуляторний”:

“*les actes réglementaires*” – “*регуляторні заходи*”. У словнику юр. та ек. термінів запропоновано варіанти перекладу “нормативний”, “підзаконний”, “регламентарний” [41, с. 346].

3. Юридичні професіоналізми-дієслова

Професіоналізм “*contester*” у тексті перекладений різними трансформаціями в залежності від контексту. Наприклад: “оскарження” шляхом *транспозиції*: “*le délai dont il dispose pour contester cette décision lui sont communiqués, à sa demande*” – “заявник, за запитом, має право отримати інформацію про причини відхилення заявки і про строки оскарження рішення”; українським еквівалентом “оскаржити”: “*contester cette décision*” – “оскаржити таку відмову”; “подання апеляції” шляхом конкретизації та *транспозиції*: “*Les parties veillent à ce que tout prestataire de services qui est lésé par la décision d'une autorité réglementaire soit en droit de la contester devant une instance de recours*” – “Сторони забезпечують право постачальника послуг, на яке вплинуло рішення регуляторного органу, на подання апеляції проти цього рішення апеляційному органу”. У словнику юр. та ек. термінів переклад цього слова не пропонується. У словнику юр. термінів пропонується переклад “оскаржувати” [41, с. 96].

Професіоналізм “*déroger*” у тексті перекладений різними трансформаціями в залежності від контексту. Наприклад, варіативним відповідником “обмежувати”: “*déroger au droit exclusif*” – “обмежувати виключне право”; “відступ” шляхом *транспозиції*: “*en s'abstenant d'appliquer leurs lois, règlements ou normes ou en y dérogeant d'une façon quelconque, ou en proposant de s'abstenir de les appliquer ou d'y déroger*” – “шляхом відмови чи часткового відступу або пропонування такої відмови чи часткового відступу від своїх законів, підзаконних актів або стандартів”. У словнику юр. та ек. термінів запропонований переклад “порушувати”, “відступати від загальних правил”, “відступати (від статті договору, закону)” [41, с. 111]

Професіоналізм “*expirer*” у тексті перекладений українським еквівалентом “спливати”. Приклад з тексту: “*Les droits des producteurs de phonogrammes expirent au plus tôt cinquante ans après la fixation*” - “Строк дії прав

виробників фонограм спливає не раніше, ніж через 50 років від дати здійснення запису”. У словнику юр. та ек. термінів пропонується варіант перекладу “збігати” [41, с. 160].

Професіоналізм “ordonner” у тексті перекладений різними трансформаціями в залежності від контексту. Наприклад, варіативним відповідником “вимагати”: “à ordonner que ces éléments de preuve soient produits par la partie adverse” – “вимагати, щоб ці докази були представлені протилежною стороною”; шляхом опущення: “une ordonnance de référé peut également être rendue pour ordonner la saisie ou la remise de biens” – “попередня судова заборона може також видаватись з метою арешту або вилучення товарів”; варіативним відповідником “виносити ухвалу”: “les parties peuvent habiliter les autorités judiciaires à ordonner” – “сторони можуть встановити, що судові органи можуть виносити ухвалу”. У словнику юр. термінів пропонуються варіанти перекладу “витребувати” [41, с. 36], “призначати” [41, с. 171], “ухвалювати” [41, с. 195], “виносити ухвалу” [46, с. 286].

Професіоналізм “protéger” у тексті перекладений різними трансформаціями в залежності від контексту. Наприклад, “захист” шляхом транспозиції: “la coopération vise à préserver, protéger, améliorer et restaurer la qualité de l'environnement” – “співробітництво має на меті збереження, захист, поліпшення і відтворення якості навколишнього середовища”; “охорона” шляхом транспозиції: “les parties prennent des dispositions pour protéger les topographies” – “сторони передбачають охорону топографії”; варіативним відповідником “підлягати охороні”: “l'exploitation de la variété végétale à protéger” – “використання сорту рослини, що підлягає охороні”; варіативним відповідником “охороняти”: “Les parties ne sont pas tenues de protéger une indication géographique” – “сторони не зобов'язуються охороняти географічне зазначення”. У словнику юр. термінів пропонується переклад “охороняти” [46, с. 58].

Професіоналізм “régler” у тексті перекладений різними трансформаціями в залежності від контексту. Наприклад, “вирішення” шляхом транспозиції:

“*régler les questions*” – “*вирішення питань*”; варіативними відповідниками “вирішувати” та “вирішити”: “*régler la question au moyen d'un arbitrage formel et contraignant*” – “*вирішувати це питання шляхом формального та обов'язкового арбітражу*”, “*régler le différend*” – “*вирішити спір*”. У словнику юр. та ек. термінів пропонуються варіанти перекладу “регулювати”, “упорядовувати”, “оплачувати”, “вирішувати” [41, с. 347].

4. Юридичні професіоналізми-прислівники

Професіоналізм “*conformément*” у тексті перекладений варіативними відповідниками “згідно з” та “відповідно”. Наприклад, “*conformément à sa législation interne*” – “згідно з національним законодавством”, “*conformément aux dispositions*” – “відповідно до положень”. У словнику юр. та ек. термінів не пропонується переклад до цього слова. У словнику юр. термінів пропонується переклад “відповідно до” [46, с. 96].

Професіоналізм “*indûment*” у тексті перекладений різними трансформаціями в залежності від контексту. Наприклад, варіативним відповідником “надмірно”: “*Les procédures et formalités d'octroi de licences sont les plus simples possible et ne compliquent pas ou ne retardent pas indûment la prestation du service*” – “Процедури ліцензування та формальності повинні бути якомога більш простими і не повинні надмірно ускладнювати або затримувати надання послуг”; “безпідставний” шляхом транспозиції: “*une licence lui est indûment refusée*” – “безпідставної відмови у наданні ліцензії”. У словнику юр. термінів пропонуються варіанти перекладу “неправомірно”, “неналежно”, “необґрунтовано” [46, с. 203].

Професіоналізм “*injustement*” у тексті перекладений шляхом транспозиції “недобросовісний”. Наприклад, “*les bénéfices injustement réalisés*” – “недобросовісні доходи”. У словнику юр. термінів пропонується переклад “протиправно” [46, с. 319].

Професіоналізм “*sciemment*” у тексті перекладений варіативним відповідником “свідомо”. У словнику юр. термінів пропонуються варіанти перекладу “свідомо”, “навмисно” [46, с. 372].

Отже, проаналізувавши декілька найбільш уживаних юридичних професіоналізмів у тексті Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС було виявлено, що для *професіоналізмів-іменників* найчастіше застосовуються такі трансформації, як *еквівалент* та *варіативний відповідник*, рідше – *запозичення*, *транспозиція*, *транслітерація* та *напівкалька*. Для перекладу *професіоналізмів*, комбінованих іменників з прикметниками, майже для всіх одиниць використовувалися *еквіваленти* та *перестановка слів*, рідше – *транслітерація*. Для професіоналізмів-прикметників найчастіше застосовуються такі трансформації, як *еквівалент* та *варіативний відповідник*, рідше – *генералізація*, *транслітерація*, *опущення* та *модуляція*. Для перекладу професіоналізмів-дієслів найчастіше використовувалися *транспозиція* та *варіативний відповідник*, рідше – *еквівалент* та *опущення*. Для перекладу професіоналізмів-прислівників найбільше застосовувався *варіативний відповідник*, рідше *транспозиція*.

3.3 Найбільш типові помилки у перекладі французьких юридичних професіоналізмів у текстах Угоди про асоціацію між Україною та ЄС

Юридичний переклад є складним не тільки тому, що від перекладача вимагається майже досконале знання двох мовних систем, але й тому, що перекладач повинен бути знайомий з двома правовими системами, які часто суттєво відрізняються одна від одної. Різниця між ними призводить до того, що деякі спеціальні терміни, які спочатку можуть здаватися однаковими в обох мовах, насправді не можуть розглядатися як еквіваленти. Як наслідок, деякі терміни залишаються неперекладними, а це означає, що в спеціалізованому перекладі виникають помилки, які можуть мати серйозні наслідки не тільки для самого перекладача, але й для перебігу правової комунікації, функціонування різних організацій і навіть для життя окремого клієнта, який є реальною людиною з певними життєво важливими проблемами. Важливо знати, які специфічні помилки можуть виникати в процесі спеціалізованого перекладу юридичної комунікації та як їх можна уникнути.

Українські лінгвісти, зокрема О. Газдошова, виділяє такі *перекладацькі помилки* при перекладі юридичних текстів:

1) Граматичні помилки:

- після заперечення повинен стояти іменник у родовому відмінку: “*жодна зі сторін не має намір*”, правильно “*не має наміру*”; присудок “*бути*” у формі “*є*” вимагає орудний відмінок: “*є також типове*”, правильно “*є також типовим*” чи “*також типове*”; неправильний вибір закінчення в родовому відмінку однини іменників чоловічого роду 2 відміни, у яких в родовому відмінку додається закінчення *-а, -я*, а в інших *-у, -ю*. Вибір відповідного афікса залежить від контексту.

- при перекладі **інтернаціоналізмів** і слів іншомовного походження треба бути обережними, адже між ними знаходиться значна кількість так зв. “*хибних друзів перекладача*”. Під впливом рідної мови можемо помилково вважати, що в іноземній, в нашому випадку українській мові, такі слова і терміни звучать однаково. Однак часто існують відмінності, які пов’язані з історією мови – інтернаціоналізми чи іншомовні слова запозичуються з різних мов-посередників, пристосовуються до орфографічних правил, до системи конкретної мови.

2) Стилiстичні помилки: вживання росiянізмів.

3) **Термінологічні неточності**, наприклад дослівні переклади термінів, коли перекладачі не перевірили поняття у відповідних українських кодексах чи документах.

4) Неєдність термінології.

5) **Орфографічні помилки**. Найчастіше зустрічаються орфографічні помилки, які стосуються чергування *У – В, І – Й – ТА, З – ІЗ – ЗІ* (в зв’язку, правильно у зв’язку), написання *Г і Г* (напр., *обґрунтування*, правильно *обґрунтування*), використання дефісу (*Кримінальний процесуальний кодекс*, правильно *Кримінально-процесуальний кодекс*) [51, с. 272-275].

Важливо окремо зазначити, що при перекладі *термінів*, необхідно враховувати контекст. Д. В. Фурт серед причин неточного перекладу термінів зазначає наступні:

1) вибір невідповідного для кожного конкретного випадку значення будь-якого слова (зазвичай іменника);

2) терміни, особливо вузькоспеціалізовані, часто зрозумілі тільки фахівцям конкретної галузі наукового знання;

3) іноді причиною помилки є неякісний підрядковий переклад, що є наслідком вищезгаданого та/або неуважність і відсутність ретельного лексико-семантичного аналізу терміна, а також його контекстуального значення [47, с. 280].

Стосовно досліджень перекладацьких помилок європейськими перекладознавцями, за їхньою думкою, складність спеціалізованого перекладу може призвести до широкого спектру різноманітних помилок, яких припускаються перекладачі, часто навіть відомі та висококваліфіковані. Вони можуть мати різний характер і можуть бути розділені на два типи: *помилки перекладу* та лінгвістичні помилки [69, с. 265].

Лінгвістичні помилки з'являються незалежно від того, якими мовами написані оригінальний і перекладений тексти, тоді як *помилки перекладу* можна визначити як більш складні і стосуються частіше спеціалізованих перекладів, оскільки вони часто трапляються в текстах, що корелюють із конкретними дисциплінами і галузями досліджень [там же].

Помилки перекладу можуть бути результатом недостатнього розуміння перекладачем оригінального тексту або недостатніх знань на лінгвістичному рівні чи на рівні обізнаності у сфері тексту-оригіналу. Вони також можуть бути спричинені недостатніми знаннями про правила перекладу, відсутністю належного методу перекладу, неправильним використанням перекладацьких прийомів, неправильною інтерпретацією перекладачем вихідного тексту або інтерпретацією, яка значно відрізняється від оригіналу, а також занадто “тісними контактами” між двома мовами (“хибні друзі перекладача”, мовні інтерференції, англіцизми і т.д.) [78, с. 145].

У випадку юридичних перекладів часто виявляється, що дуже важко або навіть неможливо знайти в мові перекладеного тексту відповідники термінів, що

функціонують у мові оригіналу. Еквіваленти, які можна знайти у словниках, часто виявляються або занадто загальними, або занадто вузькими, занадто точними або взагалі не можуть розглядатися як еквіваленти термінів мовою оригіналу, оскільки їх значення виражає і називає щось, що занадто відрізняється від значення терміна в оригінальному тексті [63, с. 94]. Це призводить до багатьох труднощів у юридичних перекладах, а також у правовій комунікації і може мати наслідком перекладацькі помилки.

Як показує дослідження Прієто Рамоса, присвячене перекладацьким помилкам у міжнародних організаціях, а також вивченню редагування перекладу текстів, у юридичних перекладах дійсно трапляються *перекладацькі помилки*, навіть у перекладах, виконаних досвідченими перекладачами для найбільших і найважливіших організацій світу (таких як Європейський Союз, Організація Об'єднаних Націй, Світова Організація Торгівлі).

В усіх досліджуваних установах найпоширенішими були помилки, що викривляють зміст перекладу і їхня кількість зростає. Кількість формальних помилок залишається стабільною, а їхній семантичний вплив, як правило, подібний до помилок, що стосуються переформулювання змісту. З'являються, однак, і орфографічні помилки, такі як проблеми з граматичним узгодженням та когезії тексту [80, с. 98].

Висновки роботи Прієто Рамоса показують, що не лише помилки у формулюванні змісту можуть мати серйозні наслідки для правової комунікації, але й незначні формальні помилки [там же, с. 129].

Найбільша проблема для юридичного перекладача полягає не в необхідності використання різних термінів і словосполучень, які можна знайти в спеціалізованих словниках, а в необхідності правильно використовувати їх у культурному контексті та у зв'язку з культурними аспектами, поширеними в юридичних текстах. Ось чому у випадку юридичних перекладів надзвичайно важливо проаналізувати, як точно значення терміна мовою оригіналу, так і значення запропонованого еквівалента мовою перекладеного тексту [63, с. 94].

Як наслідок, перекладачі юридичних текстів мають бути готовими до різноманітних викликів, які не лише полягають у пошуку правильного еквівалента терміна з мови оригіналу мовою перекладу, але й змушують їх мати справу з неперекладністю певних термінів, що свідчить про унікальний характер різних правових систем і, відповідно, юридичної термінології, яка використовується для опису та комунікації в їхніх сферах. У таких випадках перекладачі мають продемонструвати свою майстерність, щоб вирішити, чи може певний термін бути перекладений дослівно, і якщо це неможливо, то в цьому випадку необхідно грамотно використати компенсаторні прийоми, такі як *описовий переклад*, використання *мовних кальок* або *запозичення термінів* з тексту-оригіналу, які можуть потребувати надання додаткової інформації у вигляді дефініції у перекладацькій примітці [54, с. 488].

Якщо перекладач перекладає деякі терміни або цілі фрази неправильно, а також обирає невідповідну техніку перекладу, і якщо ідеального еквівалента не існує, це може спричинити серйозні проблеми для безперешкодної та комфортної комунікації у юридичному середовищі, як на нижчому рівні, наприклад, спілкування юриста з клієнтом, так і на вищому, міжнародному, в різних організаціях та установах, а також може призвести до судових позовів та втрати коштів. [там же, с. 487].

Щоб мінімізувати виникнення помилок, перекладознавці наголошують на тому, що “юридичний перекладач має бути професіоналом у своїй галузі та володіти глибокими знаннями двох мовних систем, а також досконало знати правові системи мови оригіналу та мови перекладу, вміти їх порівнювати, але при цьому усвідомлювати власну недосконалість” [63, с. 94].

Також для юридичного перекладача слід бути відкритим і готовим обговорити свої сумніви щодо оригінального тексту зі своїми клієнтами, а також можливі техніки перекладу та перекладацькі рішення з іншими юридичними перекладачами та науковцями, які спеціалізуються в галузі права та юридичних науках, чії спеціальні знання на цю тему можуть виявитися надзвичайно

корисними, покращити процес перекладу та позитивно вплинути на якість кінцевого перекладу [69, с. 266-267].

Що стосується тексту Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС, хоча це є документ, який підлягав неодноразовій перевірці, в ньому також були виявлені певні помилки та неточності у перекладі.

Наведемо декілька прикладів, що стосуються власне перекладу *юридичних професіоналізмів*.

Досліджуючи можливі помилки перекладу в тексті Угоди, було виявлено неточний переклад словосполучення “*instruments à terme*”, який ускладнює розуміння в контексті речення “*c) produits dérivés, y compris, mais non exclusivement, instruments à terme et options;*” – “*с) похідних інструментів, включаючи ф’ючерси та опіони, але не обмежуючись ними*”.

У цьому контексті під “*instruments à terme*” маються на увазі “*фінансові інструменти*”, “*à terme*” – що встановлюються на певний строк, якщо перекласти дослівно. В оригінальному тексті не зазначаються, які саме точно інструменти, в той час як в перекладеному реченні були згадані “*ф’ючерси*”. Беручи до уваги початок речення, зазначається про “*похідні інструменти*”, найімовірніше мова йде про похідні фінансові інструменти. Тут слід зазначити, що у Законі України про ринки капіталу та організовані товарні ринки у статті 2, 1-му пункті, надаються визначення термінів, в якій йдеться про те, що “*деривативні фінансові інструменти – деривативні цінні папери та деривативні контракти*” й далі у статті 33 зазначається, які є види деривативних контрактів [20]:

Стаття 33. Види деривативних контрактів

1. Деривативними контрактами є:

1) опціон; 2) форвард; 3) ф’ючерс; 4) своп; 5) кредитний дефолтний своп; 6) свопціон; 7) ф’ючерс на своп; 8) форвард на своп; 9) контракт на різницю цін; 10) контракт на майбутню відсоткову ставку [там же].

Тобто, у цьому випадку не є повністю зрозумілим, чи в тексті йдеться тільки про ф’ючерси, чи про всі похідні фінансові інструменти.

Наступна неточність у перекладі була виявлена у назві статті “*Refus, déchéance ou nullité à titre partiel*” – “Часткова відмова в реєстрації, анулювання або визнання недійсною реєстрації”.

Повністю текст статті з перекладом зазначений нижче для кращого розуміння контексту:

Article 199

Refus, déchéance ou nullité à titre partiel

Si un motif de refus d'enregistrement, de déchéance ou de nullité d'une marque n'existe que pour une partie des marchandises ou des services pour lesquels cette marque est déposée ou enregistrée, le refus de l'enregistrement, la déchéance ou la nullité ne s'étend qu'aux marchandises ou aux services concernés.

Стаття 199

Часткова відмова в реєстрації, анулювання або визнання недійсною реєстрації

Якщо підстави для відмови у реєстрації, для анулювання чи визнання недійсною реєстрації торговельної марки існують лише стосовно частини товарів або послуг, для яких вона була заявлена чи зареєстрована, то відмова у реєстрації або анулювання чи визнання недійсною реєстрації застосовується лише до відповідних товарів або послуг.

Словосполучення *à titre partiel* зазначається в кінці після усіх перелічених іменників, тобто, має відношення до всіх попереду зазначених іменників. Це також можна зрозуміти й із тексту статті в реченні “*Si un motif de refus d'enregistrement, de déchéance ou de nullité d'une marque n'existe que pour une partie des marchandises ou des services*”. “Частковими” є все разом – відмова в реєстрації, анулювання та визнання недійсною реєстрації. У перекладі частковою є тільки відмова. Ймовірно, кращим варіантом було б перекласти “відмова в реєстрації, анулювання або визнання недійсною реєстрації”, “часткового застосування” або “часткового характеру”.

Також неточність була виявлена у перекладі юридичного професіоналізму “*durée des droits*”.

Нижче наведемо приклади вживання в тексті Угоди та різні варіанти перекладу:

Article 162

Durée des droits d'auteur

Article 164

Durée des droits voisins

Стаття 162

Строк чинності авторського права

Стаття 164

Строк дії суміжних прав

У тексті Угоди “*durée des droits*” перекладено різними варіантами: “*строк чинності*” та “*строк дії*”. Варто зазначити, що в Законі України про авторські та суміжні права (Редакція від 15.04.2023) [19], у статтях 31 та 45 термін *чинність* вживається для обох випадків: “Стаття 31. Строк чинності авторського права”, “Стаття 45. Строк чинності суміжних прав”. Насправді поняття “*чинність*” та “*дія*” в правовій сфері до сьогодні залишаються неостаточно визначеними, про що свідчить низка досліджень, наприклад статті О. О. Мандюка “Чинність та дія індивідуальних адміністративних актів: розмежування понять”, А.О. Шуліма. “Чинність” та “дія” закону: розмежування понять”, Н.Я Лепіша та Я.П. Павловича-Сенети “Дія актів тлумачення норм права в часі” та ін. [27, 30, 49], в яких детально розкриваються різні погляди на цю проблему. Оскільки питання визначення є не остаточно вирішеним, пропонувати рекомендації щодо перекладу немає сенсу. На нашу думку, слід орієнтуватися на поточну ситуацію у сфері права в Україні й перекладати таким чином, як це представлено в текстах національного законодавства.

Отже, роблячи висновок до цього пункту, потрібно зазначити, що помилки при перекладі – це типове явище при перекладі будь-яких фахових текстів. В юридичних текстах їх допущення має більш серйозні наслідки, ніж в інших галузях. Щоб їх уникнути, насамперед для перекладача важливо бути впевненим

у своїх знаннях у сфері права, а також мати розуміння та уявлення обох правових систем, в межах яких здійснюється переклад.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

В цьому розділі досліджувалися особливості перекладу юридичних професіоналізмів з французької на українську мову на прикладі текстів Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Були представлені загальні класифікації перекладацьких трансформацій та їх особливостей застосування при перекладі текстів міжнародного права в цілому та юридичних термінів в цьому аспекті. Проаналізувавши переклад французьких юридичних термінів українською мовою в тексті Угоди, було визначено, що такі способи перекладу, як еквівалент, варіантний відповідник, транслітерація та транспозиція застосовувалися найчастіше. Були також наведені приклади юридичних професіоналізмів, в яких були визначені застосовані перекладацькі трансформації, а також був зроблений порівняльний аналіз з перекладом, який пропонують словники юридичної термінології. В останньому пункті розділу були описані типові помилки при перекладі текстів міжнародного права й наведено декілька прикладів перекладацьких помилок юридичних професіоналізмів з текстів Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Основними виявилися помилки, що пов'язані з неточністю перекладу.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

1. У теоретичній частині кваліфікаційної роботи магістра ми розкрили поняття *юридичного дискурсу* та *фахової мови*, визначили спільні та відмінні риси між *професіоналізмом* і *терміном*. У ході виконання нашої роботи ми дійшли висновку про те, що вивчення попередньо зазначених проблем у сучасних лінгвістиці та перекладознавстві є не дослідженими повною мірою і не мають єдиних наукових поглядів на кожен із них.

2. У теоретичній частині окрему увагу було проблемі визначення та диференціації характерних рис таких понять, як “професіоналізм” та “термін”, оскільки саме це питання з усіх досліджуваних у магістерській роботі викликає найбільше суперечностей серед дослідників. Під час аналізу теоретичних аспектів проблеми, було виявлено три найбільш суттєві відмінні ознаки професіоналізму та терміна – це ознака системності, функції та використання у мовленні.

У ході дослідження *юридичних професіоналізмів* на матеріалі текстів Угоди про асоціацію між Україною та ЄС було з’ясовано, що необов’язково професіоналізми мають емоційно-експресивне забарвлення і також можуть точно передавати зміст поняття, яке вони позначають. Ми пояснюємо таку особливість професіоналізмів тим, що наявність / відсутність емоційно-експресивного забарвлення в більшості випадків залежить від контексту, ситуації мовлення та професійної сфери, в яких професіоналізми вживаються.

Крім того, у теоретичній частині частково були представлені особливості розвитку *юридичного перекладу* протягом історії, а також було систематизовано загальні характеристики міжнародного договору як тексту для перекладу.

3. Із метою визначення способів перекладу *юридичних професіоналізмів* з французької мови на українську, було проведене дослідження на матеріалі тексту Угоди про асоціацію між Україною та ЄС за допомогою основних методів, а саме тезаурусного, метод зіставного перекладознавчого аналізу та порівняльного аналізу.

4. У другому розділі було проаналізовано загальні класифікації професіоналізмів та їх способів творення, а також подано класифікації *юридичних термінів* та їх способи творення, які послуговували основою для створення власної класифікації *юридичних професіоналізмів*. Основними критеріями класифікації були обрані такі, як критерій значення, лексико-граматичної приналежності, структури, семантики, а також побудови шляхом метафоризації. Були обрані саме ці критерії через їх важливість для виявлення способів перекладу *юридичних професіоналізмів* в текстах Угоди.

5. У практичній частині було представлено власне аналіз способів перекладу французьких *юридичних професіоналізмів* українською мовою в межах тексту Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. З усієї кількості *юридичних професіоналізмів*, які були вибрані з тексту Угоди, було виявлено, що найчастіше для їх перекладу застосовувалися такі трансформації, як (за пріоритетністю від 1 до 8): еквівалент, варіативний відповідник, транслітерація, транспозиція, опущення, модуляція, напівкалька, генералізація.

6. В останньому пункті роботи ми зосередили увагу на найбільш типових помилках при перекладі міжнародних документів, а також навели декілька прикладів помилок при перекладі французьких *юридичних професіоналізмів* у текстах Угоди, що свідчить про те, що навіть тексти міжнародних договорів, які підлягають багаторазовій перевірці, також можуть містити перекладацькі помилки.

RÉSUMÉ

Ce mémoire de master est dédié au thème “Les procédés de traduction des professionnalismes juridiques français en ukrainien (sur la base des textes des documents de l'Accord d'association entre l'Ukraine et l'UE)”.

La tâche principale de ce mémoire est de déterminer les principales transformations de traduction des professionnalismes juridiques français en ukrainien. Par conséquent, l'objet d'étude de la recherche représentent les versions française et ukrainienne de l'Accord d'association entre l'Ukraine et l'Union européenne. Les méthodes qui nous ont permis de réaliser cette recherche sont la déduction, l'analyse comparative, la méthode du thésaurus, la méthode d'analyse comparative de la traduction.

Les résultats du mémoire de master mettent en évidence le fait que les aspects théoriques des concepts tels que “le terme” et le “professionnalisme” restent insuffisamment étudiés jusqu'à aujourd'hui et nécessitent ainsi les recherches plus approfondies. Sur l'exemple du texte d'un traité international, l'étude a également révélé que les procédés de traduction les plus fréquemment utilisés sont l'équivalence, la traduction variante et la translittération.

La recherche réalisée est importante, car elle s'inscrit dans le contexte scientifique interdisciplinaire moderne, surtout pour le domaine juridique, lors de l'adaptation de la législation ukrainienne à la législation européenne, dans laquelle la traduction joue un rôle clé.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Артикуца Н. В. Мова права у її функціональних різновидах. *Сьогодення українського мовного середовища*. АПН України, Ін-т вищої освіти, Від. теорії та методології гуманіт. освіти ; [упоряд. Мороз Л. З.]. - К. : [Кіровоград. вид-во], 2008. С. 23-32. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/149235495.pdf>.
2. Артикуца Н. В. Основи вчення про юридичний термін і юридичну термінологію. 7 с. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/3a35a1ce-87c6-41d2-8cb9-708795424cb0/content>
3. Баклаженко, Ю. Особливості лексики-граматичних трансформацій у перекладі англомовних міжнародно-правових документів / Юлія Баклаженко, Каріна Герасименко // *Advanced Linguistics*. 2023. № 12. С. 18-24. URL: <http://al.fl.kpi.ua/article/view/290847/289291>.
4. Бегма, Ю. О. (2016). Комплексні перекладацькі трансформації в англо-українському художньому перекладі. *Science and Education a New Dimension. Philology*, IV (18), Issue: 80, 7-10. URL: <https://seanewdim.com/wp-content/uploads/2021/03/Complex-translation-transformations-in-the-English-Ukrainian-literary-translation.-Y.O.-Behma.pdf>
5. Богайчук О. С. Лексичні трансформації в перекладі. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2021. №49. Том 2. С. 143-146. URL: http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v49/part_2/34.pdf. С. 143
6. Великий тлумачний словник сучасної української мови : 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. – Київ; Ірпінь: Перун, 2005. VIII, 1728 с. URL: <https://archive.org/details/velykyislovnyk>
7. Винник В. О. Професіоналізм // “Українська мова”. Енциклопедія / Редкол.: Русанівський В. М. (співголова), Тараненко О. О. (співголова), Зяблюк М. П. та ін. – 2-е вид., випр. і доп. – К.: Вид-во “Українська енциклопедія” ім. М. П. Бажана, 2004. – С. 537–538.

8. Глазова О. П. Жаргон і сленг: як ставитися до них словеснику. Методичні діалоги. 2013. Вип. 9. С. 37–42. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/2651/1/O_Glazova_MD_9_IPPO.pdf
9. Грובה В. П. Щодо визначення змісту категорії "особиста недоторканність". *Форум права*. - 2009. - № 2. - С. 97-101. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2009_2_17
10. Губич В. В. До питання про класифікацію спеціальних лексем. Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу "Києво-Могилянська академія". Серія : Філологія. Мовознавство. 2016. Т. 272, Вип. 260. С. 38-42. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdufm_2016_272_260_10
11. Д'яков А. С., Кияк Т. Р., Куделько З. Б. Основи термінотворення : Семантичні та соціолінгвістичні аспекти : монографія. Київ: КМ Academia. 2000. 216 с. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0009600>
12. Дерді Е. Т. Словотвірні та структурно-семантичні характеристики англійських юридичних термінів : Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.04. — К., 2003. — 21 с. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/aref/20081124045503>
13. Дорда С. В. Про деякі особливі характеристики юридичного дискурсу / С.В. Дорда // *Світо-гляд – Філософія – Релігія* : зб. наук. пр. – Суми : ДВНЗ "УАБС НБУ", 2014. Вип. 5. С. 146–154. URL: <http://jnas.nbuv.gov.ua/uk/article/UJRN-0000887476>
14. Доценко О. М. Способи англо-українського перекладу текстів міжнародних договорів. *Молодий вчений*. 2019. № 6 (70). URL: <http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/21620>
15. Друм Т. Сленг: погляд зсередини. Київ: Дивослово. 1998. № 12. С. 4–5.
16. ДСТУ 3325-96: Термінологія. Визначення основних понять. Київ. Держстандарт України, 1996. 47 с.
17. Журавель Т. В., Хайдарі Н. І. Поняття перекладацьких трансформацій та проблема їх класифікації. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія, 2015. № 19. Том 2. С. 148– 150. URL: http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v19/part_2/41.pdf

18. Загуменний О. О. Співвідношення понять “кіберзлочинність” і “комп’ютерні злочини”. Процесуальне та технікокриміналістичне забезпечення досудового розслідування. Харків, 2019. С. 67-70. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/28_11_2019/pdf/21.pdf
19. Закон України про авторські та суміжні права (Редакція від 15.04.2023) № 2974-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2023, № 57, ст.166). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text>
20. Закон України про ринки капіталу та організовані товарні ринки Редакція від 27.04.2024, № 3585-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2006, № 31, ст. 268). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15/print1491296480899025#Text>
21. Касяненко Д. С. Юридичний переклад: німецько-український вектор [Електронний ресурс] / Д. С. Касяненко // Мовні і концептуальні картини світу. 2016. Вип. 57. С. 188-193. URL: <https://mova.knu.ua/wp-content/uploads/2020/02/25.pdf>
22. Клименко І. М. Юридичний текст в аспекті перекладу. *Філологічні студії. Науковий вісник КНУ*: Зб.наук.пр. Вип. 14. Кривий Ріг, 2016. С. 81-90. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/268530981.pdf>
23. Книщенко Н. П. Професіоналізм як неофіційний термін мовлення фахівців дорожньо-будівельної галузі. *Лінгвістика*. 2014. № 1. С. 17-23. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ling_2014_1_5
24. Крашеніннікова Т. В. Комунікативна компетенція працівника Національної поліції: Навчальний посібник. Дніпро, 2017. 107 с. URL https://er.dduvs.in.ua/bitstream/er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/464/1/Навчальний_посібник_з_ККПНП_9%zC11.pdf
25. Кузнецова І. В., Скірта А. А. Метафора як засіб утворення англомовних юридичних термінів під час вторинної номінації. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2019. № 40. Том 2. Сер.: Філологія. С. 76–80. URL: http://vestnik.philology.mgu.od.ua/archive/v40/part_2/21.pdf С.

26. Левицький В. В. Лексикологія німецької мови : (посібник) / В.В. Левицький. - Вінниця : Нова Книга, 2014. 392 с. URL: https://books.google.com.ua/books?id=cxXCCQAAQBAJ&printsec=frontcover&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false
27. Лепіш Н.Я. Дія актів тлумачення норм права. *Порівняльно-аналітичне право*. 2019. № 5. С. 41-44. URL: https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/2976/1/pavlovych-seneta_lepish_.pdf
28. Лобода В. А. Перекладацькі трансформації: дефінітивний характер та проблема класифікації. *Науковий вісник МГУ*. 2019. № 43. С. 72-74. URL: http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v43/part_4/19.pdf
29. Луковенко Т. О. До проблеми класифікації спеціальних лексичних одиниць (професіоналізмів). Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія : Філологічна. 2015. Вип. 51. С. 262–264. URL: <https://eprints.oa.edu.ua/id/eprint/4675/1/100.pdf>
30. Мандюк О. О. Чинність та дія індивідуальних адміністративних актів: розмежування понять. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка"*. Серія : Юридичні науки. 2016. № 845. С. 119-123. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2016_845_20
31. Павлова О. Терміни, професіоналізми і номенклатурні знаки (до проблеми класифікації спеціальної лексики). *Вісник Нац. ун-ту "Львівська політехніка"*. Серія «Проблеми української термінології». Л., 2008. № 620. С. 49–54. URL: https://vlp.com.ua/files/09_38.pdf
32. Пацаранюк Ю.М., Паламарюк О.Р. Роль професіоналізмів у мовленні сучасних економістів. URL: <https://int-konf.org/ru/2014/nauka-i-zhittya-suchasni-tendentsiji-29-31-05-2014/797-k-filol-nauk-dotsent-patsaranyuk-yu-m-palamaryuk-o-r-rol-profesionalizmiv-u-movlenni-suchasnikh-ekonomistiv>
33. Руднева І. С. Жанрова специфіка юридичного дискурсу і його мовна реалізація. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*.

- Серія : Іноземна філологія. Методика викладання іноземних мов. 2017. Вип. 85. С. 101–107. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhIPG_2017_85_16
34. Руднева І. С. Юридичний дискурс як модель інституційного. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Серія : Іноземна філологія. Методика викладання іноземних мов. 2018. Вип. 87. С. 85-91. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhIPG_2018_87_12
35. Садовнікова Г. В. Співвідношення понять “термін” та “мова професійної комунікації”. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 9 : Сучасні тенденції розвитку мов. 2014. Вип. 11. С. 184-194. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_9_2014_11_33
36. Саєнко С. Г. Письмовий переклад поправок офіційних робочих документів Ради Європи: примара буквалізму. *Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики*. 2013. Вип. 24. С. 354-364. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/psptkl_2013_24_46
37. Симоненко Л. О. Термін у загальномовних словниках. *Українська і слов'янська лексикографія*. Київ, 2012. с. 220-226 URL: <http://eprints.zu.edu.ua/21423/1/ukrainska-i-slovjanska-leksykohrafija%5B1%5D.220-226.pdf>
38. Смущинська І.В. Калькування у французькій мові. *Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики*. К.: КНУ, 2012. Вип. 22. С. 285-291. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/psptkl_2012_22_35
39. Солодка А. К. Особливості перекладу юридичних термінів. *International Science Journal of of Education & Linguistics*. Vol. 2, No. 4, 2023, с. 68-74. URL: <https://isg-journal.com/isjel/article/download/459/262>
40. Соломарська О. О. Про деякі особливості перекладу юридичних текстів. *Стиль і переклад : зб. наук. пр.- Київ*. КНУ, 2015 Вип. 1 (2). С. 221-230. URL: <https://drive.google.com/file/d/18aujeW4j-kngzsHJNj9byt9ST1ktLwvz/view>
41. Сопільник Л.І. Французько-український та українсько-французький словник юридичних та економічних термінів / Укл.: Л.І. Сопільник, І.С. Микитин, І.О.

Тимошук. – Львів: Львівський університет бізнесу та права, ГУ МВС України у Львівській області, 2012. – 908 с.

42. Угода про асоціацію між Україною та ЄС з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Редакція від 30.11.2023, підстава - 845_003-23, 845_004-23 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text

43. Українська мова в юриспруденції: стан, проблеми, перспективи: матеріали XVI Всеукр. наук.-практ. конф. Київ. 2020 р. / [редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2020. – 184 с. URL: https://fpk.in.ua/images/biblioteka/1bac_pravo/materialy-konferentsiyi.pdf

44. Федішин О. Іменники в системі французьких юридичних термінів (суфіксальний спосіб словотворення). *Вісн. Нац. ун-ту “Львівська політехніка”*. Сер. Пробл. укр. термінології. Львів, 2000. С. 187–190. URL: <https://ena.lpnu.ua:8443/server/api/core/bitstreams/58a8308b-4195-460f-9380-699c8cef0ccb/content>

45. Федорів М. Л. Про особливості комп'ютерного дискурсу. *Наукові записки. Національний університет “Києво-Могилянська академія”*. - Том 22, ч. 1 : Гуманітарні науки / [ред. кол. : В.С. Брюховецький, М.Т. Брик, Н.Г. Антонюк ... та ін. ; упоряд. М.Т. Брик, Н.Г. Антонюк]. - К. : КМ Академія, 2003. - С. 32-42. URL:

46. Французько-український словник юридичних термінів / за заг. ред. проф. С. В. Ківалова, проф. Н. В. Петлюченко ; МОН України, НУ ОЮА. - Одеса : [Гельветика], 2016. - 372 с. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/4872?locale-attribute=uk>

47. Фурт Д. В. Способи перекладу термінів українською мовою з англійської. *Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. 2018. Вип. 17. С. 272–281. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PhSt_2018_17_26

48. Чернікова Л. Ф. Переклад як вид мовленнєвої діяльності. Особливості юридичного перекладу. *Питання духовної культури. Філологічні науки*. 2014. № 267. С. 180–184. URL:
49. Шуліма А.О. "Чинність" та "дія" закону: розмежування понять. *Держава і право: зб. наук, пр.: Юрид. і політ. науки*. Київ, 2011. Вип. 51. С. 60-70. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/32814/10-Shulima.pdf?sequence=1>
50. Юлдашева С. Основні класифікації правничих термінів. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 8. Філологічні науки (мовознавство)*. Випуск 4. 2012. С. 205-212. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 8. Філологічні науки (мовознавство)*. Випуск 4'2012 URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/9143/Yuldasheva.pdf?sequence=1>
51. Газдошова О. Граматичні, стилістичні й термінологічні помилки при перекладі правових текстів. In *Ucrainica IV. Současná ukrajinistika. Problémy jazyka, literatury a kultury Sborník vědeckých článků z V. Olomouckého symposia ukrajinistů střední a východní Evropy, konané 26.-28. srpna 2010*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010, с. 272-275. URL: https://is.muni.cz/publication/908890/Gazdosova__Hram.__styl._pomylky_u_perekladach.pdf
52. Accord d'association entre l'Union européenne et ses États membres, d'une part, et l'Ukraine, d'autre part URL: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FR/TXT/PDF/?uri=CELEX:22014A0529\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FR/TXT/PDF/?uri=CELEX:22014A0529(01))
53. Biel L., Engberg J. *Legal Translation in Context: Professional Issues and Prospects*. С. 1-16.
54. Chirila, C. (2014). Errors And Difficulties In Translating Legal Texts. *Management Strategies Journal*, Constantin Brancoveanu University, vol. 26(4), С. 487-492.
55. Cornu G., 2005, *Linguistique juridique*, 3e éd., Paris, Montchrestien. 443 с.
56. Coste D., Galisson R. *Dictionnaire de didactique des langues*. Paris, 1976., 612 с.

57. Dente Ross S., Sommerville C. *The Routledge Handbook of Language and Law* P. 291-306.
58. Dictionnaire de l'Académie française URL: <https://www.dictionnaire-academie.fr/>
59. Douglas, D. (2001). Language for specific purposes assessment criteria: Where do they come from? *Language Testing*, 18(2). C. 171-185.
60. François Ost. *Le droit comme traduction*. Presses de l'Université Laval, 2009. 104 c. URL: <https://doceru.com/doc/5xnxx88>
61. Garner B. *Legal Writing in Plain English*. c. 51- 54. URL: https://www.academia.edu/43801775/Legal_Writing_in_Plain_English_Bryan_A_Garner
62. Gemar J.-C., 1995b, *Traduire ou l'art d'interpréter 2. Langue, droit et société: élément de jurilinguistique. Application*, Presses de l'Université de Québec, Québec. C. 115-116.
63. GoSciriski, J. (2015). Trumaczenie nazw zastepców procesowych w Zjednoczonym Krolestwie i Polsce. *Rocznik przekladoznawczy*, № 10, c. 75-96. URL: https://www.academia.edu/98728318/T%C5%82umaczenie_nazw_zast%C4%99pc%C3%B3w_procesowych_w_Zjednoczonym_Kr%C3%B3lestwie_i_Polsce?uc-sb-sw=101331215
64. Gotti M. 2016. The translation of legal texts: interlinguistic and intralinguistic perspectives. *ESP Today*. Vol. 4. № 1. 2016. c. 5-21.
65. Harvey M. 2002. What's so Special about Legal Translation? *Meta*. Vol. 47. No. 2: c. 177-185.
66. Hoffmann L. *Kommunikationsmittel Fachsprache*. – Berlin: Akademie-Verlag, 1987. 308 c.
67. Hyland, 2002, Hyland, K. Specificity revisited: How far should we go now? *English for Specific Purposes*. Volume 21, Issue 4, 2002, 21 c.
68. Héту Marie-Pierre, Caignon Philippe. *Les langues de spécialité. Circuit. Ordre des traducteurs, terminologues et interprètes agréés du Québec*. No 98. 2008. 36 c. URL: [ps://collections.banq.qc.ca/ark:/52327/bs2404744](https://collections.banq.qc.ca/ark:/52327/bs2404744)

69. Kmiecicka E. Mistakes in specialist translations and their possible consequences in the legal communication JILC (Journal of International Legal Communication) 1(1), 2021. c. 263-268.
70. Laguerce B. A. La traduction juridique. URL: https://www.researchgate.net/publication/348930231_La_traduction_juridique
71. Larousse Encyclopédie et dictionnaires gratuits en ligne. URL: <https://www.larousse.fr/>
72. Linternaute Dictionnaire français URL: <https://www.linternaute.fr/dictionnaire/fr/>.
73. Ljubica Kordić. Specific Issues and Challenges in Translating EU Law Texts. URL: https://www.researchgate.net/publication/341912683_Specific_Issues_and_Challenges_in_Translating_EU_Law_Texts
74. Maley, Yon. The Language of the Law. In ed. Gibbons J. Language and The Law. 1994. London: Longman, c. 11-50. URL: <https://philpapers.org/rec/MALTLO-7>
75. Mangiante Jen-Marc. Français de spécialité ou français sur objectif spécifique: deux démarches didactiques distinctes URL: <https://dialnet.unirioja.es/descarga/articulo/4030419.pdf> c. 138
76. Murici M. 2016. Legal Language and Legal Translation. International Conference on Linguistics, Literature and Culture. 2016. Book of Proceeding. c. 279-291.
77. Peshkov K. Le discours juridique en russe et en français : une approche typologique. Linguistique. Aix-Marseille Université, 2012. 665 c. URL: <https://theses.hal.science/tel-00997016/document>
78. Pisarska, A., Tomaszewicz, T. Współczesne tendencje przekładoznawcze, Poznań: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. 1996. c. 144-154.
79. Pommer, S. Rechtsübersetzung und Rechtsvergleichung: Translatologische Fragen zur Interdisziplinarität. 2006. Frankfurt am Main: Peter Lang, c. 29.
80. Prieto Ramos, F. Facing translation errors at international organizations: What corrigenda reveal about correction processes and their implications for translation quality: Comparative Legilinguistics, vol. 41. 2020. c. 97-133. URL: <https://doi.org/10.14746/cl.2020.41.5>

81. Rapport Gafi Financement Du Terrorisme en Afrique de l'Ouest Octobre. 2013. 50 c. URL: <https://www.fatf-gafi.org/content/dam/fatf-gafi/reports/FT-en-Afrique-de-louest.pdf.coredownload.pdf>
82. Sarcevic Susan. New Approach to Legal Translation. KLUWER Law International, The Hague, London, Boston, 1997. 308 c. URL: https://books.google.com/books/about/New_Approach_to_Legal_Translation.html?id=i8nZjjo_9ikC
83. Saridaki A. Vinay & Darbelnet's Translation Techniques: A Critical Approach to their Classification Model of Translation Strategies URL: <http://www.ijlrhss.com/paper/volume-4-issue-11/14-HSS-1186.pdf>, C. 135-136
84. Stolze R. The Legal Translator's Approach to Texts URL: https://www.researchgate.net/publication/291059009_The_Legal_Translator's_Approach_to_Texts,
85. Stolze R. 2013. Translation and Law. SYNAPS. 2013. vol. 23: c. 3-13. URL: https://www.academia.edu/66417691/Translation_and_Law
86. Trosborg, A. Text Typology and Translation. The Netherlands: John Benjamins Publishing Co. 1997. 345 c. URL: <https://pdfcoffee.com/text-typology-and-translationpdf-3-pdf-free.html>
87. Wiesmann, E. Rechtsübersetzung und Hilfsmittel zur Translation. Wissenschaftliche Grundlagen und computergestützte Umsetzung eines lexikographischen Konzepts. Tübingen: Narr. 2004. 485 c. URL: https://www.researchgate.net/publication/40239281_Eva_Wiesmann_Rechtsübersetzung_und_Hilfsmittel_zur_Translation

ДОДАТОК А

Глосарій французьких юридичних професіоналізмів, віднайдених у текстах Угоди про асоціацію між Україною та ЄС

- appliquer (des procédures) – застосування (процедур)
- la capacité administrative – адміністративна спроможність
- les causes (de déchéance) – підстави (для анулювання)
- le certificat de dépôt – депозитний сертифікат
- le chapitre - глава
- la corruption - корупція
- le demandeur - заявник
- la directive - директива
- le document de clôture – заключний документ
- le droit additionnel – додатковий збір
- le droit exclusif – виключне право
- le droit humanitaire – гуманітарне право
- le droit relatif aux réfugiés - норми права, що регулюють статус біженців
- les éléments de preuve - докази
- l'enquête - розслідування
- entamer (le processus) – порушувати (процес)
- l'envoi (des produits) - партія (товарів)
- la libéralisation - лібералізація
- la licence - ліцензія
- la liquidation des sinistres - вирішення претензій
- la législation sectorielle – галузеве законодавство
- les mesures compensatoires – компенсаційні заходи
- les motifs (de refus) - підстави (для відмови)
- l'ordre public - ordre public (публічний порядок)
- la partie – сторона

phytosanitaire (inspection) - фітосанітарний
les précurseurs de drogue - прекурсори
la présomption - презумпція
la qualité d'auteur - суб'єкт авторського права
le rapprochement des réglementations – наближення законодавства
la ratification - ратифікація
le requérant - заявник
sanitaire (mésure) - санітарний
le siège social – юридична адреса
les stupéfiants – наркотичні засоби
les substances psychotropes – психотропні речовини
la subvention - субсидія
le titulaire d'un droit - правовласник
le trafic d'armes à feu – торгівля вогнепальною зброєю
le trafic de drogues illicites – незаконний обіг наркотиків
le trafic de marchandises – контрабанда товарів
le traite des êtres humains - торгівля людьми
le traitement préférentiel – преференційний режим
la transparence d'information – прозорість інформації
le témoin - свідок
les valeurs mobilières – цінні папери
la victime - жертва
la vérification - верифікація